

SÜNÛHÂT

Metin, Sadeleştirme ve Açıklama

Abdullah Aymaz



BEDİÜZZAMAN
Saîd NURSÎ

Sünûhat

SÜNÛHÂT

Metin, Sadeleştirme ve Açıklama

BEDİÜZZAMAN
Said NURSÎ

Abdullah Aymaz



SÜNÛHÂT

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2006

Bu kitaptaki metin ve resimlerin, tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Seyit N. ERKAL

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Mehmet Süm

ISBN
975-9090-52-X

Yayın Numarası
48

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Nisan 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Çağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Şahdamar Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.sahdamaryayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Takdim	7
Sünûhât Üzerine	13
Sünûhât	15
İfâde-i Meram	15
Bismillahirrahmanirrahim	17
Kur'ân'ın Hâkimiyet-i Mutlakası	47
Rüyada Bir Hitabe	59
Rüyanın Zeyli	73
Birkaç Vecize	77
Deva-ül Ye's	83

TAKDİM

Bediüzzaman Hazretleri, 31 Mart hadisesinden sonra tekrar Van'a dönmüş ve talebelerini okutmaya başlamıştır. Fakat bir hiss-i kablel-vuku (önsezi) ile büyük bir hâdisenin yaklaşmakta olduğunu hissetmiştir. Bir yandan talebelerine ve çevresine “Büyük ve umumî bir zelzele yaklaşıyor, hazırlanınız!” derken, bir yandan da milis gönüllüleri toplayıp hazırlık yapıyordu. Hatta, talim için Sübhan Dağına çıkardığı talebelerinden hedefe diktiği yumurtayı vuran kişiye bir mecidiye mükâfat veriyordu. Zaten, Bediüzzaman dağa çıkınca, Ermeni Taşnak komitesi onlardan korkuyordu. Kendi talebelerine mavzer tüfekleri bulmuştu. Medresesi asker kışlası gibiydi. Silahlar kitaplarla beraber bulunuyordu.

Savaş patlayınca, talebeleriyle beraber gönüllü milisler olarak harbe katıldılar. Zaten, kendisinden okumaya gelen talebelerden tâ baştan “Benimle başlayan artık bir daha geri dönmez. Hayatının sonuna kadar benimle beraber olur. Kabul ediyor musun?” diye söz alırdı.

Milis Teşkilatını, Enver Paşa, Bediüzzaman'a teklif etmişti. Talebeleri çekirdeği teşkil ediyordu. Katılanlarla dört- beş bin kişi olmuşlardı.

Bir taraftan da, bazen avcı hattında bazen at üzerinde bazen de siper girdikleri zaman, Bediüzzaman söylüyor, Molla Habib de İşârâtü'l-İ'caz'ı yazıyordu.

Tarihçe-i Hayat'ta anlatıldığı gibi, çok büyük fedâkarlık ve yararlılık gösteren Bediüzzaman'ın yaptıklarına bütün ordumuz ve Enver Paşa şahitti. Onun için esaretten döndükten sonra, Harbiye Bakanlı-

ğında, Bediüzzaman'ı ordu mensuplarına takdim ederken Enver Paşa "Bu Hocayı görüyor musunuz? Şarktaki savaşta Rus Kazaklarına karşı koyan, bu Hoca'dır." demişti. Yazdığı İşârâtü'l- İcaz tefsiri için de, "Hocam, benim de hizmetim olsun, bu kıymetli eserinizi müsâde ederseniz, ben bastırayım." demişti. Üstad da Enver Paşa'ya "Madem hizmet etmek istiyorsun, o halde kağıdını sen al." diye karşılık vermişti. Kağıdını Enver Paşa'nın verdiği İşârâtü'l- İcaz, o zaman basılmış ve müftülerin çoğuna gönderilmişti.

Bediüzzaman 3 Mart 1916'da yaralanıp esir düşünce, Van'dan İran'ın Hoy şehrine, oradan trenle Sibiry'a sevk edildi. 1916'nın Ağustos, Eylül aylarında Tiflis Hastanesinde de tedavi görmüştü...

Kosturma'da esir kampında kalan Bediüzzaman'ın başından çok olaylar geçmiştir.

Abdülvâhit Tabakçı'nın Üstad Hazretlerinden aktardığına göre, Kosturma'da, esaret sırasında Tatarlar izin alıp kendisini camilerinde misafir etmişlerdir. Tatar hanımlar, Üstad'a yemek yapıp götürmüşler ve elbiselerini yıkamışlardır. Onlara çok dua etmiştir. Hatta, "Bugün Risale-i Nurların iman kurtarma davasındaki bu cihanşümûl hizmetlerinde, esarete yardımına koşan Tatar hanımların da hissesi vardır. Ben onlara dua ediyorum." demiştir.

Üstad, bir gün Tatarların camiinde bulunurken, nasıl firar edeceğini düşünüyormuş. Camii imamı, "Yâ Sâid! Şimdi zamanı değil. Şimdilik o düşündüğünden vazgeç!" demiştir. Üstad, kendi kalbinden geçenleri hissedip kendisini ikaz eden böyle bir zâtın ümmet-i Muhammed içinde bulunmasından dolayı Allah'a hamdetmiştir. Bu zat, bir müddet sonra Üstad'a "Yâ Said! Şimdi vakti geldi, o düşündüğünü hemen yap!" diyerek yol göstermiştir. Daha sonra da o imam, Tatar camiinde bir daha görülmemiştir.

Üstad'ın talebelerinden Molla Hamid'in hatıralarında ise firar hâdisesi şöyle anlatılmaktadır:

"Üstad'ımız Van eski müftüsü Ömer Efendiye anlatmış. O da bize nakletmişti:

'Ruslar, fırınlara canlı domuzları atarlar ve pişirirlerdi. Sonra da o fırınlarda ekme yapıyorlardı. Domuz yağı ekmeklere karışıyordu. Ne-

cis kokuyordu. Onun için yemiyordum. Ayrıca; un ve buğday alıp el değirmeni ile öğütüp saçta kendim ekme yapar, patates veya yumurta alıp pişirirdim. Benim bu halimi gören Ruslar, “Bu delidir.” diyorlardı. Rusya’da iken bazı ıssız yerlerde dolaşırdım. Düşünüyör, ‘Ya Rabbi bana bir kapı aç!’ diye dua ediyordum. Kaldığım yere doğru giderken, Arap kıyafetli, entarili, önündeki üç- dört merkebi götüren birisini gördüm. Yanımdan geçerken bana; ‘Esselâmü aleyküm’ diye sordu. Selâmını aldım. ‘Seni buradan çıkarsam, Türkiye’ye gider misin?’ dedi. ‘Giderim. Fakat buradan nasıl çıkacağım, dört kapısı kapalı... Diyarbakır Kalesi gibi bir yerde bulunuyoruz. Kapılarda bizim resimlerimiz var. Nöbetçiler bizi tanır, kapıdan nasıl geçerim?’ dedim. O şahıs: ‘Benim elbisemi giy, merkepleri sür, sen ileriden git, ben sana yetişirim.’ dedi. ‘Bu adam, boş adama benzemiyor.’ diye düşündüm kendi kendime. Onun elbisesini giydim ve merkepleri sürdüm gittim. Kapıdan geçtim, nöbetçiler birşey demedi. Kapıdan çıkınca, ekme aklıma geldi. Baktım torbada aynı benim ekmeğim gibi dört beş ekme var. O şahısla yirmi dört saat beraber gittik. Benim ayaklarım şişmişti. Ondan ayrıldıktan sonra, ben düşündüm: ‘Doğru yoldan gidersem Ermeniler, Ruslar onların dillerini bilmediğimden geri çevirirler.’ Onun için, ayrıca ince bir yol vardı; o ince yoldan yürüdüm. Akşam oldu, yol bir dağa çıktı. Orada yol falan yoktu, şaşırdım. Baktım, orada dağda bir inek var. ‘Onu sürersen bir şenliğe rastlarım’. dedim. İneği sürdüm, inek bir mağaranın önünde durdu. ‘Bre hayvan, niye duruyorsun?’ derken, baktım mağaradan bir pîr-i fânî, âbid bir zât çıktı. Beni ismen, cismen biliyordu. Bana, ‘Hoşgeldin, ehlen ve sehlen.’ dedi ve ‘Sen yorulmuşsun, açsın.’ diyerek beni içeriye aldı. ‘Benim ekmeğim falan yok. Bu ineği yaz-kış sağır, sütünü içerim.’ dedi. Bana süt sağıp getirdi. Daha öyle lezzetli süt içmemiştim. O gece orada kaldım. Bana dedi ki: ‘Sen Türkiye’ye gidersin. Türk kardeşlerine selâm edersin. Başlarında çok musibetler var. Üç şeye riayet etsinler:

- 1- Kur’an derslerine.
- 2- Ezân-ı Muhammed’iyi daima yüksek sesle okusunlar.
- 3- Cemaatten ayrılmasınlar.’

Bediüzzaman Hazretlerinin bu sözlerine ilaveten ve bunlara bağlı olarak, Molla Hamit Ekinci diyor ki: “Onun için Üstad’ımız yanına gelen köylülere, ziyaretçilere daima, ‘Köyünüzde hoca var mı? Câmi var mı?’ diye sorardı. ‘Yok’ derlerse, kızar, ‘Camisiz ve hocasız yerde nasıl duruyorsunuz?’ diyerek, hiddet ederdi.”

Üstad, Rus esaretinden bizim kanaatimize göre, Allah’ın inâyeti ile ve Hızır Aleyhisselamın rehberliğiyle kurtulmuştur. Bu firarı sırasında, esârete geldiği yolu kullanmamış, bizzat komünizm yangınının ve fitnesinin çıktığı yer olan Petersburg’dan geçmişti. Bu mânâlı hareket, enteresandır. Böylece, Üstad komünizmin menbainı görüyor ve tespitlerini yapıyordu.

Leningrad’dan Almanya sınırına gelen Bediüzzaman’ı, Alman askerler karşılaşmıştır. Almanlara, kendisinin Türk subayı (Milis Albay) olduğunu ve esaretten döndüğünü söylemiş, askerler de derhal esas duruşa geçerek kendisini selamlamışlar ve Üstad’ı karargâha, kumandanlarının yanına götürmüşlerdir. Kumandanlar da, kendisine ihtiram göstermişlerdir. Almanya’da iki ay kalan Bediüzzaman’ın Almanlar da resmini çekmişlerdir. Hekimoğlu İsmail Ağabeyin ifadesiyle, orada Alman edip ve düşünürlerine bir konuşma yaparak: “Türk-Alman, Alman-Türk tarih boyunca, kadim dostturlar. Türkler, Alman dostluğuna sadakatte çok hassasiyet gösterirler.” demiştir.

Üstad, daha sonra Viyana-Sofya yolu ile İstanbul’a gelmiştir. Bu geliş, çeşitli gazetelerde ve 25 Haziran 1918 tarihli Tanin gazetesinde haber olarak verilmiştir. 19 Şubat 1916’da başlayan esaret, iki sene dört ay dört gün sürerek 25 Haziran 1918’de sona ermiştir..

İstanbul’a geldikten sonra, Enver Paşa tarafından Harbiye Nezaretine davet edilen Bediüzzaman Hazretlerine bir harp madalyası verilmiştir. Kendisine haber verilmeden, yine Ordu-yu Humâyün’ün tavsiyesi ile, 13 Ağustos 1918’de açılan Darü’l- Hikmeti’l- İslamiye’ye üye olarak tayin edilmiştir. Bizzat Sadrazam Talat Paşa “Bediüzzaman Darü’l- Hikmeti’l- İslâmiye’ye namzettir. O büyük bir vatanperver, kahraman bir fedâidir. Millet ve memleket uğrunda fi sebîlillah hayatını vakfetmiştir.” demiştir.

Esarettten sonra Üstad, 1889'dan itibaren hep yanında taşıdığı hançerini, Askerî Müzenin ikinci kurucusu ve koruyucusu büyük âlim ve tarihçi Ahmed Muhtar Paşa'ya hediye etmiştir. Bediüzzaman'a ilminden dolayı, çok hürmet gösteren Ahmed Muhtar Paşa da, bir yâdigâr olarak bu hançeri Askerî Müzeye almış, numaralandırmış ve saklatmıştır.

5 Mart 1920'de, o acı mütareke günlerinde, Avrupa ve Amerika'dan fiçılarla alkollü içkiler geliyordu. Onun için Mazhar Osman, Fahreddin Kerim, Şeyhül-islâm gibi zatlarla beraber Bediüzzaman Hazretleri de Hilal-i Ahdar (Yeşilay) Cemiyetini kurdular.

16 Mart 1920'de, İstanbul İngilizler tarafından işgal edilmişti. Bediüzzaman Hazretleri, İngiliz işgaline karşı Hutuvat-ı Sitte Risalesini yazmıştı. Onun için İngilizler de onu yakalamak istiyordu. Talebesi Molla Süleyman diyor ki: "Üstad gazetelerde de İngilizlere hücum ediyordu. Tanin gazetesinde 'Tükürün İngiliz mel'ununun hayasız yüzüne!' diye yazmıştı. Bir gün Ayasofya meydanında işgal kuvvetlerinin askerleri bekliyorlardı. Üstad'ı yakalamak üzere idiler. Ben çok korktum. Bana 'Süleyman sen arkamdan gel. Peşimi bırakma.' dedi. Bu arada Yâsin Sûresinden, 'Biz hem önlerinden bir sed, hem arkalarından bir sed çektik. Böylece onları sarıverdük. Artık görmezler' meâlindeki âyeti okuyordu. Onlar bizi göremediler, hemen yanlarından geçip eve geldik."

Üstad'ın Darü'l-Hikmet'teki resmi vazifesi, bu müessesenin 1922'de kapanmasıyla sona ermiştir.

Bediüzzaman Hazretleri 1922'de Sünûhât Risâlesini yazmış ve İstanbul'da Evkâf-ı İslâmiye Matbaasında bastırmıştır.

SÜNÛHÂT ÜZERİNE

1970'li yılların başında, Risale-i Nur Külliyyatının bütün kitapları lâtin harfleriyle henüz neşredilmişti. Elime “Sünûhât” Risalesi geçti. Üzerinde çalışmaya başladım. Fakat, bir kelimeyi tam okuyamıyordum. Yabancı bir siyaset adamının ismi olduğu anlaşılıyordu... Orayı boş bırakıp devam ettim.

İzmir Yüksek İslâm Enstitüsünde öğrenciydim. Okula geldim. Edebiyat dersi vardı. Hocamız, Fuat Edip Baksı idi. Merhum, şairdi ve bazı şiirleri şarkı olarak bestelenmişti. Dersleri çok hoş geçirdi. Sıkıcılığı hatıralarla ve fıkralarla aşar geçirdi. Hatta Mevlid konusu işlenirken, “Haydi içinizde hafızlar, mevlidhanlar var... Geleneğe uygun şekilde bir mevlid okuyun... Şerbetler benden...” dedi. Sesi güzel olan arkadaşlarımız, çok güzel bir mevlid okudular, hocamız da cidden çok hislendi. Şu anda çehresi gözlerimin önünde...

İşte; o rahmetli hocamız, konunun bir yerinde hocalara saygı için Almanya'dan bir örnek veriyordu. Dedi ki: “Alman devlet adamı Hindenburg, bir köyün yanından geçiyormuş. Köy okulunu ziyaret etmek istemiş. Öğretmen derste imiş. Doğru sınıfa girmiş. Öğretmen, sanki içeri hiç kimse girmemiş gibi, dersine devam etmiş. Dersi bitirmiş. Çocuklar sınıftan çıktıktan sonra, en derin hürmet hissiyle Hindenburg'un önünde eğilip onu selamlamış. Gururlu bir siyasî olan Hindenburg, ilgisizlikten çok canı sıkıldığı halde baştan hiçbir şey söylememiş; patlamak üzereyken böyle bir hürmet onu frenlemiş... Ama demiş ki: ‘Sen, benim kim olduğumu çok iyi bildiğin halde niçin sınıfa

ilk girdiğimde bu saygıyı göstermedin de dersin sonuna bıraktın?’ Öğretmen de, ‘Efendim, biz çocuklara, en büyük Tanrı’dır; ondan sonra öğretmenler gelir, diye telkin ediyoruz. Eğer onların yanında, böyle yaptığım gibi huzurunuzda eğilsen, Tanrı ile aramıza girer, büyük öğretmenler değil, devlet adamları olurdu. Çocukların da öğretmene ve öğretmenliğe saygıları kalmazdı.’ demiş. Hindenburg, öğretmenin bu tavrını takdir etmiş.”

Konuşması bitince, “Hocam, şu Alman devlet adamının ismini tahtaya yazar mısınız? Osmanlıca bir metinde benzer bir kelime vardı okuyamadım.” dedim. Allah rahmet eylesin. O da, kalkıp tahtaya “Hindenburg” diye yazdı...

Sonra, Birinci Dünya Savaşı ile ilgili Sünûhât’taki o bölümü buldum ve tekrar gözden geçirdim:

“Denildi: ‘Mağlûbiyet malûmdu, biz bilirdik, bilerek bizi belâya attılar.’ Dedim: ‘Acaba, Hindenburg gibi dehşetli insanlar nazarında nazarî kalmış olan gaye-i harp, sizin gibi acemilere nasıl malûm ve bedihî olabilir.’”

Burada boş bıraktığım yere Hindenburg kelimesini yazdım... Sünûhât Risalesi, bir “İfade-i Meram” ile başlıyor.

SÜNÛHÂT

İfâde-i Meram

Bazı âyetleri düşünürken, bazı nükteler kalbime gelerek nota suretinde kaydettim. Elfazca zengin değilim, israfı da sevmem. Teşrifatçı elfâzı beğenmem. Kısa ve öz ifademden darılma. “Herşeyden, en iyisini al” kâidesiyle, sana hoş gelen şeyleri al. Sana hoş görünmeyi bana bırak, ilişme!...

Said

Burada ifade edildiği gibi Sünûhât, Üstad’ın bazı âyetlerden anladığı mânâları veciz şekilde yazmasından meydana gelmiştir. Onun için her konunun başında, onlarla ilgili âyetler kaydedilmiştir. Aslında Risale-i Nur Külliyyatı incelendiğinde, kullandığı dilin renkliliği ve zenginliği hemen göze çarpacaktır. Burada “Elfazca zengin değilim.” sözü bir tevazu olsa gerektir. Herşeyde iktisadı esas alan Bediüzzaman Hazretleri, elbette israf-ı kelâma yer vermeyecektir. Bu eserinde de veciz olarak, yani az ve öz kelimeyle güzel bir üslûpla meramını çok güzel anlatmıştır. Zaten kimseye de minneti yoktur...

Bismillahirrahmanirrahim

“Ancak iman eden ve sâlih (makbul ve güzel) işler yapanlar müstesna...”¹ (Asr, 3)

Kur’an “sâlihât”ı mutlak, müphem (kapalı) bırakıyor. Çünkü ahlak ve faziletler, hüsun ve hayır çoğu nisbîdirler. Nev’den nev’e geçtikçe değişir. Sınıftan sınıfa indikçe ayrılır. Mahalden mahalle tebdil-i mekân ettikçe başkalaşır. Cihet muhtelif olsa, muhtelif olur. Ferdden cemaate, şahıstan millete çıktıkça mâhiyeti değişir.

Meselâ, cesaret, sehâvet, erkte gayret, hamiyet ve muâvenete sebettir. Kadında, nüşûza (iffetsizliğe, itaatsizliğe) vakahata (hayasızlığa), koca hakkına tecâvüze sebep olabilir.

Meselâ, zayıfın kuvvetliye karşı izzet-i nefsi, kuvvetli de tekebbür (kibirlenme) olur. Kavînin zayıfa karşı tevazu zayıfta tezellül (zillete düşme) olur.

Mesela, bir ulu’l-emr (idareci, âmir), makamındaki ciddiyeti vakar, mahviyeti zillettir. Hanesinde ciddiyeti kibir, mahviyeti tevâzudur.

Meselâ, tertib-i mukaddematta tefviz (işin başında yapılması gerekenleri yapmadan, sebepleri hazırlamadan tevekkül etmek), tembelliktir. Terettüb-ü neticede (gerekenleri yaptıktan sonra neticeyi Allah’tan bekleyip râzı olmak) tevekküldür. Çalışmanın semeresine, kısmetine rı-

1 Sâlihât kelimesinin mutlak bırakılmasının sadece bu yönünü beyan eder.

za kanaattır; çalışma meylini kuvvetlendirir. (Çalışmadan) mevcut ile iktifa etmek, dûn-himmetliktir (gayretsizliktir).

Meselâ, ferd, tek başına, kendi adına olsa müsamahası, fedâkarlığı sâlih bir ameldir. Başkaları adına olsa, hıyânet olur.

Meselâ, bir şahıs kendi namına hazm-ı nefis eder (nefsini kırıp te-vâzu gösterir), tefâhur edemez (övünemez). Millet nâmına tefâhur eder, hazm-ı nefis edemez.

Herbirinden birer misal gördün; istinbat et (benzerleri için kendin bunlara bakıp misaller çıkar).

Madem ki Kur'an, bütün tabakalara, bütün asırlarda, bütün hallerde şumüllü ezeli bir hitaptır. Hem nisbî hüsn ve hayır çoktur. Sâlihâtın itlakı (mutlak bırakılıp herhangi birşeyle kayıtlanmaması), belîğâne bir îcâz-ı mutnebtir (mânâyı çoğaltıp uzatan veciz ifadedir). Beyanda sükûtu, geniş bir sözdür.

Âyette geçen sâlihât kelimesi, “Şu, şu ibadet, zikir ve tutum ve davranışlardan ibarettir.” diye kayıtlanmadan mutlak bırakılıp iyi işler, yararlı ameller mânâsına öylece bırakılmıştır. Çünkü namaz, oruç, hac, zekat gibi güzel amellerin, yanında, duruma göre çok değişik, hal, tutum, davranış ve hareketler de nisbî ve izafi mânâda sâlihâtın içine girer. Binlerce sâlihâtı ifade etmek için sayfalar yetmez. Ama herkes de, Bediüzzaman Hazretleri gibi ayetlerin tazammun ettikleri derin ve ince mânâları hemen kavrayıp alamaz. Onun için mânâ gavvasları, irşadın kutup ve gavsları Guam çukuru gibi derinliklere dalarlar; inci ve mercandan daha kıymetli ilahî maksad ve muradları asırlarının sofralarına sererler.. Ne mutlu onlardan istifade etmesini bilenlere!.. Hâlâ, önümüze serilen bu semavî mâidelerden istifade edemiyorsak, kendimize yazık etmiş oluruz. Üstad'ın sâdik talebesi Zübeyr Gündüzalp Ağabeyimizin dediği gibi “Evliaullahın bir sözünde, yetmiş mânâ bulunabilir. Onları düşününe düşününe ve tekrar tekrar okumamız lâzımdır.”

Şimdi mesela, siz bir valisiniz, valilik makamında nasıl davranmanız gerekiyor? Vali olduğunuz halde evinize geldiniz. Hanenizde bir misafir var. Nasıl davranacaksınız? Evinizde tevazu içinde; valilikte vakarla hareket etmek zorundasınız.

Fedakârlık, müsâmaha kendiniz adına güzel bir davranıştır. Bununla beraber, bir yerde bir toplumu, hatta bir millet ve devleti temsil ediyorsanız orada nasıl davranacaksınız?

Tevekkülle tembellik; onur ve vakar, tevazu ve zillet nasıl birbirinden ayrılır? İşte burada sâlih amelin ne olduğu belirtilmiş.

Daha sonra sâlihât ve tâlihât olarak, “Lemaat” ismindeki Risalede, hem de manzum şekilde bu mesele genişçe ele alınmıştır.

“*Muhakkak ki, fâcirler (günahkârlar) cahûmde (cehenneminde) dir.*” (İnfitar, 14)

Âkıbet, ikâba (ceza ve azaba) delildir; hadsen (sezmeyle) onu gösteriyor. Mâsiyetin (isyan ve günahın) ekseriya dünyada olan âkıbeti, bir hads (sezgi) emâresidir ki, cezâsında bir ikab vardır. Çünkü herkes husûsî bir tecrübe ile görüyor ki, hiçbir tabii münasebeti olmadığı halde, mâsiyet kötü bir neticeye varıp dayanıyor. Bu kadar çokluk ve bollukla olması tesadüf olamaz.

Eğer şu umum muhtelif husûsî tecrübeler nazara alınır, görünür ki, ortak noktaları yalnız mâsiyetin tabiatıdır ki, cezayı gerektiriyor. Demek ceza, mâsiyetin zâtî lâzımı (ondan ayrılmayan bir özelliği)dir.

Mâdem dünyada filcümle (çoğu zaman da olsa) bu lâzım, sırf mâsiyetin tabiatı için terettüp ediyor. Elbette, bu dünyada terettüp etmeyen, âhirette terettüp edecektir. Acaba küçük bir tecrübe geçirmemiş ve: “Filan adam fenalık etti, belâsını da buldu.” dememiş kim vardır?

Bu âyetin tefsiri mâhiyetinde, Bediüzzaman Hazretleri, günahkârların âhirette ceza göreceklerine dair hayat tecrübelerinden alınmış bir gerçeği ortaya koyuyor.

Ben, bu bölümü okurken merhum Yusuf Yaman dedemin anlattığı bir olayı hatırlarım:

“Çocukluğumda seferberlik kargaşaları içinde, bazı eşkiyalar türemişti. Bunlar asker kaçağı zâlimlerdi. Köyde kalmış yaşlıların evlerini basıyor, koltuklarının altına kaynamış yumurta koyarak işkence ediyor, nerede paraları, altınları varsa alıyorlardı. Babam Molla

Abdullah harpte şehit olmuştu. Amcalarım savaşta idi. Bir gece, bir çalgı sesiyle uyandım. Pencereden baktığımda, gördüm ki; arkada bahçeliğin içinde büyük bir ateş yakılmış, içki-işret için eşkıyalar etrafına toplanmıştı. Alnında ve yüzünde kocaman bir yara izi bulunan başlarındaki çete reisini iyi gördüm. Ama harp bitti, bir şekilde bu herif kurtuldu. Hacıbekir ve Çavdarhisar pazarlarında ben onu görür, ‘Adamın yaptıkları yanına kâr kaldı.’ diye üzülürdüm. Ama seneler sonra karlı bir gün, köpeğimiz gece yarısı evimizin bahçesinin dört bir yanına koşarak havlayıp duruyordu. Kalktım, gittim. Baktım; kocaman bir adam, zor yürüyor: ‘Ah, ölemedim kaldım... Sürünüyorum...’ diyordu. Yüzünün yarası ile o!.. Evlatları, yakınları bakmamışlar, o yaşta onu atmışlar. O da, bizim köyün mahallelerinin odalarında kalmaya başlamış. Gece tuvalete çıkmış, fakat yolu kaybetmiş. İşte böyle inleyip duruyordu.” dedi.

Ben kendim de, Sarıgöl kazasında, Kur’an kursunda okurken “Ah Allah’ım!” diye diye inleyen ve ölmeyi temenni eden bir zavallı görmüştüm. Onun için de, benzer günahlarından bahsetmişlerdi...

“Sizleri tanışasınız diye kabile (milletlere) ve şubelere (sülâlelere) ayırdık” (Hucurat, 13)

Evet, kabile kabile, şube şube bu yaratışımızın sebebi, tanışasınız, yardımlaşasınız ve aranızda muhabbet bağları kurasınız diyedir. Yoksa, karşılıklı yabancılaşarak inatlaşıp birbirinize düşmanlık yapasınız diye değildir... Bir neferin takımında, bölükte, taburda, fırkada birer râbitası birer vazifesi olduğu gibi, herkesin ictimâi heyette, zincirleme (silsile-i merâtibe uygun şekilde) irtibatları ve vazifeleri vardır. Halîta şeklinde (karışık halde) belirsiz olsa, tanışma ve yardımlaşma olmaz.

Unsuriyetin (milliyetçi düşüncelerin) uyanması ya müsbettir ki, kendi milletine şefkat ile canlanarak harekete gelir ki, tanışma ile yardımlaşmaya sebeptir. Veya menfidir ki, ırkçılık hırsı ile uyanışa geçer ki, tenakür (yabancılaşıma, antipati duyma) ile inatlaşmanın sebebidir. İslamiyet bunu reddeder.

Üstad, bu hususta daha sonra yazdığı Mektubat Risalesinde şöyle demektedir: “Nasıl ki bir ordu firkalara (tümenlere), firkalar ayla-

ra, alaylar taburlara, bölüklere, tâ takımlara kadar ayrılır. Tâ ki, her neferin muhtelif ve müteaddit münasebetleri ve o münasebetlere göre vazifeleri tanınsın, bilinsin- tâ o ordunun cfradları, yardımlaşma düsturu altında, hakiki bir vazife-i umumiye görsün ve içtimâî hayatları düşmanların hücumundan korunsun. Yoksa, böyle bölünüp ayrılma, bir bölük bir bölüğe karşı rekabet etsin, bir tabur bir tabura karşı hasımca davranıp düşmanlık etsin, bir fırka bir firkanın aksine hareket etsin diye değildir.

Aynen öyle de, İslâmî heyet-i ictimâiye büyük bir ordudur; kabîlelere ve tâifelere ayrılmıştır. Fakat binbir bir birler adedince birlik cihetleri var; Hâhkları bir, Râzıkları bir, Peygamberleri bir, kibleleri bir, kitapları bir, vatanları bir, bir, bir, bir, binler kadar bir, bir... İşte bu kadar bir birler kardeşliği, muhabbeti, birlik ve beraberliği gerektiriyor. Demek kabîlelere ve tâifelere ayrılmak, şu âyetin ilan ettiği gibi, tanışıp kaynaşma ve yardımlaşma içindir; birbirine antipati duyma ve düşmanca davranma için değildir.

Milliyet fikri, şu asırda çok ileri gitmiş. Bilhassa hilekâr ve sinsi Avrupa zâlimleri, bunu (ırkçılığı) Müslümanlar içinde menfi bir şekilde uyandırıyorlar; tâ ki parçalayıp onları yutsunlar. Onun için şu zamanda ictimâî hayat ile meşgûl olanlara, 'Milliyet fikrini bırakınız!' denilmez. Fakat milliyetçilik iki kısımdır. Bir kısmı menfidir, uğursuzdur, zararlıdır. Başkasını yutmakla beslenir, diğerlerine düşmanlıkla devam eder, uyanık davranır. Şu ise düşmanlığa ve keşmekeşe sebeptir. Onun içindir ki, hadis-i şerifte ferman etmiş: 'İslâmiyet, câhiliyetten kalma ırkçılığı kaldırmıştır.' Kur'an da ferman etmiş: 'Kâfirler, kalplerine câhiliyet taasubundan ibaret olan o gayreti yerleştirdiklerinde, Allah, Peygamberinin ve müminlerin üzerine sükûnet ve emniyeti indirdi ve onlara takvada ve sözlerine bağlılıkta sebat verdi. Zâten onlar buna lâıyk ve chil kimselerdi. Allah ise herşeyi hakkıyla bilir.' (Fetih, 26)

İşte şu hadis-i şerif, şu âyet-i kerime, kati bir sûrette menfi bir milliyeti ve unsuriyet (ırkçılık) fikrini kabul etmiyorlar. Çünkü müsbet ve mukaddes İslâmiyet milliyeti ona ihtiyaç bırakmıyor.

Evet, acaba hangi unsur var ki, üç yüz elli milyon (şimdi bir buçuk milyar) vardır? Ve İslâmiyet yerine o ırkçılık fikri, fikir sâhibine o kadar kardeşleri, hem ebedî kardeşleri kazandırsın!” (26. Mektup, 3. Mebhas)

“Arzda (hareket eden) hiçbir canlı yoktur ki, onun rızkı Allah’a ait olmasın.” (Hud, 6)

Rızık, hayat kadar, kudret nazarında ehemmiyetlidir. Kudret çıkarıyor, kader giydiriyor, inayet besliyor. Allah’ın ezeli kudreti dehşetli bir faaliyetle, kesif (katı, karanlık) âlemi, lâtif âleme kalbediyor. Kâinatın zerrecelerini hayattan hissedar etmek için, ednâ (küçük, basit) bir sebep ile, bir bahâne ile çok büyük ehemmiyet vererek hayatı verdiği gibi, aynı derece ehemmiyetle doğru orantılı olarak, rızkı da hazırlıyor.

Hayat; muhassal-ı mazbuttur (belirli şekilde, derli toplu vaziyette meydana gelmiştir), görünür. Rızık ise gayr-ı muhassal (daha meydana gelmemiş); tedrîci (yavaş yavaş, parça parça) münteşirdir, düşündürür.

Bir nokta-i nazardan denilebilir ki, “Açlıktan ölmek yoktur.” Zira iç yağı vesâir surette depolanan gıda bitmeden evvel ölüyor.

Demek (çok yeme, aşırı beslenme) âdetini terketmekten meydana gelen hastalık öldürür. Rıziksızlık değil.

Cenab-ı Hak, kudretiyle hayatı yarattığı gibi rızkı da o önemde var ediyor. İlâhî inayet ve itina ile besliyor. Hummalı bir faaliyetle sanki, karanlık ve katı taşlar, topraklar, inceltiliyor, şeffaf ve lâtif hâle getirilerek hayata mazhar kınıyor.

Hayatlı vücut ile, onun rızkı arasındaki durum; sanki muvazzaf olup silah altında bulunan askerlerle, henüz askere gelmemiş, ama askerlik şubelerinde hangi birliğe gidecekleri belli olan asker adaylarının vaziyetine benziyor. Çünkü herkesin rızkı bellidir. Kader kalemıyla sanki rızıkların alınlarına kimin rızkı olacakları yazmıştır. Fakat havada, suda, yerin derinliklerinde ve dünyanın her tarafında dağınık bir vaziyette oldukları için, insanlar “Acaba aç mı kalacağım!” diye endişe duyarlar.

Halbuki, yavrular anne karnında a'cez (çok âciz) oldukları için dudaklarını bile kıpırtmalarına gerek kalmadan göbeklerinden beslenirler. Doğunca a'cezlikten normal âcizliğe yükselirler. Onun için memeler musluğuna sadece ağızlarını yapıştıracak kadar bir iş yapmaları yeterlidir. Ama güçlendikçe, memelerden süt de kesilmeye başlar. Büyüdükçe rızık artık ayağına gelmez, bilâkis, "Sen ey rızka muhtaç adam, gel beni bul." der. Canlıların güç, kuvvet ve iktidarlari ile rızık arasında ters orantılı bir münasebet vardır. En güçsüze en büyük yardım yapılır. Meyve kurtları gibi...

Bu bakımdan açlıktan ölme yoktur, denilebilir. Çünkü hücrelerde depolanmış besinler bitmeden önce ölümler gerçekleşiyor. Yani sizin kilerinizde yiyecek maddesi var, ama yemek yapma alışkanlığınız olmadığı için, onlar orada beklerken siz aç kalabiliyorsunuz. Aynı şekilde, oruç tutmayan ve az yeme alışkanlığı olmayan insanlar, hücrelerindeki besinleri kullanma alışkanlığı kazanamayan, aşırı beslenmeyle tembel hale gelmiş iç mekânizmalar sebebiyle, açlığa dayanamayarak ölebilirler. Buna da, açlıktan ölme denmez.

Ayrıca, bile bile silah vesaire ile insanların öldürülmesi gibi, yer altı ve yer üstü kaynaklarının gasp edilmesi, yağmalanması, mazlum ve mağdur toplulukların açlığa ve ölüme mahkûm edilmeleri de her halde böyle mütaala edilmelidir.

Bu hususta, Risale-i Nur Külliyyatının değişik yerlerinde geniş malûmat vardır.

*"Âhîret hayatına gelince, gerçek hayattarlık odur."*² (Ankebût, 64)

Küremiz hayvana benziyor. Hayat eserleri gösteriyor. Acaba yumurta kadar küçülse, bir nevi hayvan olmayacak mıdır? Veya mikrop küre kadar büyüse, ona benzemeyecek midir?

Hayatı varsa, ruhu da vardır. Büyük insan olan âlemin, içine aldığı kâinat sistemi o derece hassasiyet ve hayat eserleri gösteriyor ki; bir ceseddeki organların, zerrelerin izhar ettikleri tesânüt, birbirlerine kar-

2 Hakiki hayat ancak âhîret âleminin hayatıdır. Hem o âlem hayatın ta kendisidir. Hiçbir zerresi ölü değildir. Demek dünyamız da bir hayvandır.

şu alâka ve yardımlaşmadan daha ziyade muntazam, uyumlu, mükemmel eserleri gösteriyorlar.

Acaba âlem insan kadar küçülse, yıldızları (o vücudun) zerrelere ve atomları hükmüne geçse, o da (şu âlem) şuurlu bir canlı olmayacak mıdır? Şu âyet dehşetli bir sırrı telvîh eder (açığa çıkarır).

Kesretin mebdei vahdettir, müntehası da vahdettir. Bu bir fitrat düsturudur.

Ezelî kudretin feyz-i tecellisi ve ibda (hiçten, modelsiz olarak yaratma) eseri olan kâinattaki kuvvetten bütün zerrelere, her bir atoma birer câzibe (çekim) zerresi yaratıp ihsan ederek ve ondan da kâinâtın râbitası olan birleşmiş, müstakil, muhassal câzibe-i umûmiyeyi (genel çekim kanununu, Cenab-ı Hak) inşâ ve icad etmiştir.

Nasıl ki, zerrelere kuvvetin reşehâtı (sızıntıları) olan câzibelerden meydana getirilmiş bir câzibe-i umumiye vardır. O da kuvvetin ziyasıdır. İzâbesinden (eritilmesinden) doğan lâtif bir istihâlesidir. Aynı şekilde, kâinata serpilmiş damlaların ve hayat parıltılarının da muhassalı (hepsinden var edilmiş) bir hayât-ı umumî olmak gerektir. Hayat varsa ruh da vardır. Öteki gibi müntehâ-i ruh bir mebde-i ruhun feyzinin cilvesidir. O mebde-i ruh da Ezelî Hayatın tecellisidir ki, tasavvuf dilinde “hayat-ı sâriye” diye isimlendirilir.

İşte, ehl-i istiğrakın iştibahının (gerçeği karıştırmasının) sebebi ve şatahatın (manevi sekir ve istiğrakla söylenen ölçsüz, dengesiz sözlerin) kaynağı, şu zıllı (gölgeyi), asıl ile karıştırmalarıdır.

Âhiret âleminin taşı, toprağı ve ağacı da hayattardır. Bir taşta, ehl-i cennet “Gel!” deyince gelecektir...

Aslına bakarsak; semavat âlemi, ruhlar âlemini, melekut âlemini, cenneti de ihtiva ettiği gibi, bir cihette perde altında bu içinde bulunduğumuz şehâdet âlemini de kuşatmıştır. Evet, kâinat büyük bir insan vücudu gibi, iç içe girmiş daireler gibi binlerce âlemi içine almaktadır...

İşte Bediüzzaman Hazretleri, bu gerçeklere ve mânevi müşâhedele-rine dayanarak âlemin bir insan vücudu gibi olduğunu, onun haya-

tının bulunduğunu söylüyor. Öyle ki, “Evet, nasıl ki, insanın unsur ve elementleri kâinatın unsurlarından; kemikleri taş ve kayalarından; saçları nebatat ve ağaçlarından; bedeninde cereyan eden kan ve gözünden, kulağından, burnundan ve ağzından akan ayrı ayrı suları arzın çeşmelerinden ve madeni sularından haber veriyorlar, delâlet edip onlara işaret ediyorlar. Aynen öyle de; insanın ruhu ruhlar âleminde; hâfızası, levh-i Mahfuz’dan; hayal duygusu misâl âleminde... İşte bunlar gibi her bir cihazı bir âlemden haber veriyor ve onların varlıklarına kat’î şehâdet ediyor.” diyor.

Ayrıca, her bir atom zerresindeki çekim gücünün kâinatı bütün çekim güçleriyle birleşerek bütün hâlinde “genel çekim gücünü” meydana getirmesi gibi, kâinata yayılmış hayat damla ve parıltılarından da bütün hâlinde bir “genel hayat”ın meydana getirileceğini ifade ediyor. Evet nasıl ki, insan ölü kitlelerden meydana gelmiş bir canlı değil; bilâkis her biri tek başına bir canlı olan yüz trilyon canlı hücreden meydana gelmiş bir hayat sahibidir. Trilyonlarla canlıdan meydana gelmiş olan insanın bir ruhu olduğu gibi, bütün canlıların hayatının toplamı olan bu tek “umumî hayatın” da elbette bir ruhu vardır. Buna, tasavvuf dilinde “hayat-ı sâriye” denilir. Bu hayat-ı sâriyeyi yaratan da Allah’tır. Ama istiğrak halinde, şatahat nevinden ağızlarından yanlış sözler zuhur eden bazı mutasavvıflar, hâşâ bu hayat-ı sâriye’yi Cenab-ı Hakk’ın Hayat-ı Ezeliyesi ile karıştırmışlardır. Hatta bazıları da “Biz, Allah’tan bir parçayız.” diyecek kadar bir yanlışla saplanmışlardır. Bunların yanlışının kaynağı, işte burada anlatılan meselede izah edilmektedir.

Bediüzzaman Hazretleri Mesnevi-i Nuriye’de şöyle demektedir: “Aziz kardeşim bil ki: Şu âlemi ziyalandıran güneşin, bir sineğin gözüne tecelli ile girip ışıklandırması mümkündür. Ama ateşten bir kıvılcımın o sineğin gözüne girip aydınlatması imkân hâricidir. Çünkü gözü patlatır. Aynı şekilde, bir zerre, Ezeli Güneş’in (Cenab-ı Hakk’ın) tecellisine mazhar olur. Fakat Müessir-i Hakikiye (Cenab-ı Hakk’a) zarf olmaz.”

Sonradan yaratılmış, mümkünattan olup ârızî bir vücuda sahip olan insan, nasıl olur da kendisinin, ezeli, ebedî, parçası olduğunu iddia eder? Allah, doğmamıştır, doğmamıştır, yani bölünmez, parça-

lanmaz eşi ve benzeri yoktur. Herşey ona muhtaç olup kendisi hiçbir şeye muhtaç değildir.

“Allah yolunda katlolunanlara ölü demeyin. Onlar diridirler. Fakat siz bunun farkında değilsiniz.” (Bakara, 154)

Yani onlar kendilerinin hayatta olduklarının ve ölmediklerinin şuurundadırlar.

Şehid kendini hayatta bilir.³ Fedâ ettiği hayatı sekeratı (ölüm anındaki ölüm hâlini) tatmadığından, kesintisiz ve devamlı görüyor. Yalnız daha nezih olarak buluyor. Diğer meyyitlere nisbeti şuna benzer ki; iki adam rüyada çeşitli lezzetleri içinde toplayan bir bahçede geziyorlar. Biri rüyada olduğunu bilir, (nasıl olsa rüyadayım diye o lezzetlere) ehemmiyet vermez. Diğeri ise, kendisini (rüyada değil) uyanık bilir, o lezzetlerden hakiki olarak istifade eder.

Rüya âlemi, misâl âleminin gölgesi, misâl âlemi de berzah âleminin gölgesi olduğundan düsturları birbirine benzemektedir.

Üstad, bu hususu daha sonra Mektubat Risalesinde daha geniş ele olarak, beş tabaka hayattan dördüncü hayat tabakasını şehitlerin hayat tabakası olarak izah etmiştir. Bu hayat tabakası dünya hayatına benzer, fakat ondan çok yüksek ve nezihdir. O tabakada bulunan şehitlerin efendisi Hz. Hamza, kendisine iltica edenleri himâye etmektedir.

Ziya amcamın oğlu Hüseyin’le beraber askere gitmiştik. Ben, dört ay sonra döndüğümde onun şehit olduğunu öğrendim. Hüseyin, namazlarını kılan, kimseye karışmayan güzel huylu birisiydi... Ziya amcam dedi ki: “Sırrı nedir bilmiyorum, ama ben Hüseyin’i rüyamda hep yüzbaşı olarak, çok mutlu görüyorum.” Ona bu meseleyi anlattım ve “O, askerde bir er iken, birden şehitlik vasıtasıyla öyle güzel bir makama çıktı ki, hâlimden çok memnun ve mesut bir şekilde senin rüyalarına giriyor. Sen de onu bu rütbede görüyorsun.” dedim.

3 Acip bir vâka şu mânâya bana kati kanaat vermiştir.

“Kim bir katil olmayan ve yeryüzünde fesad çıkarmayan bir insanı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir insanı ihyâ ederse bütün insanları ihyâ etmiş gibi olur.” (Mâide, 32)

Şu âyet haktır, akla aykırı değildir, hakikattir. İçinde mücâzefe (karıştırma, doldurma) ve mübâlağa yoktur. Halbuki âyetin zâhiri düşündürüyor.

Bu âyet iki cümle, yani bölüm hâlinde izah edilmektedir.

Birinci Cümle

Adâlet-i mahzânın en büyük düsturunu koyuyor. Diyor ki: Bir mâsumun hayatı, kanı, hatta bütün insanlık için bile olsa, heder edilemez. İki (yani terazinin bir kefesinde bir masum, öbür kefesinde bütün insanlar bulunsa) Allah’ın kudretine göre bir olduğu gibi (yani bir ol emriyle bir insanı bir anda yarattığı gibi bütün insanları da aynı emirle bir anda yaratır), bu ikisi Allah’ın adâletine göre de birdir. (Bütün insanlığın menfaati için bile olsa, masum bir insanın kanı akıtılmaz). Cüz’iyatın küllîye nisbeti bir olduğu gibi, hak ve hukukun dahi adâlet terazisine karşı nisbeti birdir. O nokta-i nazardan, hakkın küçüğü büyüğü olamaz.

Lâkin, adâlet-i izâfiye, parçayı bütüne feda eder. Fakat irade sahibi parçanın, açıkça ve net biçimde veya zimnen iradesiyle rıza göstermesi şartıyla... Eneler (benler) nahnüye (bize) inkılap edip mezcî (bileşim hale gelmiş), cemaat ruhu doğarak, bütüne fedâ olmak için ferd zimnen razı olmuş olabilir.

Bazen nur, nar (ateş) görüldüğü gibi belagatın şiddeti de mübâlağa görünür.

Şu noktada belagat nüktesi üç noktadan meydana geliyor:

Birincisi: İnsan fitratındaki isyan ve tehevür istidadının, sınırsız olduğunu göstermektir. Hayra olduğu gibi, şerre dahi insanın kabiliyeti sonsuz gibidir. Bencillikle öyle insan olur ki, heves ve ihtirasına mâni herşeyi, hatta elinden gelirse, dünyayı harap ve insan nevini mahvetmek ister.

İkincisi: Fitrî istidadın hâriçte kuvvetinin derecesini ortaya koymakla, imkân dairesinde olabilecek birşeyi olmuş gibi göstererek, nefsi kötülükten vazgeçirmeye çalışır. Demek ki, o gadr damarı ve isyan çekirdeği güya potansiyel güç durumundan bilfiil icra durumuna çıkmış gibi, imkânâtı vukuata çevirerek, kabiliyetli bulunduğu meyveleri verip, bir zakkum sûretinde hayalin gözü önüne koyar. Tâ ki, istenilen nefret ve vazgeçirme işi, nefsin dibine kadar işletilsin...

İrşâdî belagat böyle olur.

Üçüncüsü: Kazıye-i mutlaka (kuşattığı alan, zaruret gibi kayıtlarla sınırlandırılmamış şümüllü hüküm), bazen külliye ve kazıye-i vaktiye-i münteşire (muayyen bir zamana mahsus olmayıp, zamanlar içinde dağılıp herhangi bir zamanda meydana gelen hüküm) bazen daime gibi görünür. Halbuki bir ferd, bir zamanda hükme mazhar olsa, kazıyenin mantık açısından doğruluğu için kâfidir. Ehemmiyetli bir kemiyet olsa, örfen dahi doğrudur. Nasıl ki, her mâhiyette bazı hârikulâde ferdlar veya o nevin nihayet derecede tekemmül etmiş bir ferd veya her ferd için acib şartları içinde toplayan hârîka bir zaman bulunur ki, diğer fertler ve zamanlar o ferde veya o zamana nisbeten zerrelere kadar, küçücük balıkların, balına balığına nisbeti gibi kalır.

Bu sırâ binâen birinci cümle gerçi zâhiren külliye ise de, dâime değildir. Fakat beşere kâtlin zaman cihetiyle en müthiş ferdini nazara vadediyor (göz önüne getiriyor).

Öyle zaman olur ki, bir kelime bir orduyu batırır; bir gülle otuz milyonun mahvına sebep olur. Nasıl ki oldu da... Öyle şartlar altında olur ki, küçük bir hareket insanı, âlâ-yı illiyyîne çıkarır. Öyle hâl olur ki, küçük bir fiil, insanı esfel-i sâfiline indirir.

Böyle kazıye-i mutlakada veya münteşire-i zamaniyede böyle haller, büyük bir nükte için nazara alınır. Böyle acip ferdlar ve acip zamanlar ve haller mutlak, müphem bırakılır.

Mesela: İnsanlarda veli, cumada dualara icabet edilen dakika, Ramazanda leyle-i Kadir, Esmâü'l Hüsnâda İsm-i Azam, ömürde ecel meçhul kaldıkça, sair ferdlar dahi kıymetli kalır, ehemmiyet verilir. Taa-yüün ettikçe (muayyen ve belli oldukça, diğerleri râğbetten düşer.

Yirmi sene müphem bir ömür, nihayeti muayyen bin seneye tercih edilir. Zira vehim, ebediyete ihtimal verdiğinden, müphemde nefsi kandırır. Muayyende ise, yarısı geçtikten sonra, darağacına yavaş yavaş yaklaşma gibidir.

Bediüzzaman Hazretleri bu âyetin önce birinci cümlesini, yani “Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.” ifadesini ele alıyor ve bundan çıkan adalet-i mahza prensibini izah ediyor. Adâlet-i mahzaya göre, bütün insanlığın faydası için bile olsa tek bir insanın hukukuna tecavüz edilemeyeceği ifade ediliyor. Allah’ın ezeli ve sonsuz kudretine göre, bütün insanların yaratılışı “kün” emriyle, tek bir insanın yaratılışı da yine “kün” emriyledir. Bir ile milyar fark etmez. Aynı şekilde, Allah’ın adaleti karşısında bir kişinin hakkı, bütün insanlık için feda edilemez. Adalet-i izafiye ise farklıdır. bazen, bütün için parça feda edilebilir. Ama yine de bütün bir insanlık için feda edilecek ferdin buna râzı olması şarttır. Yoksa zulüm olur. Zaten adalet-i mahzayı uygulamak imkân dâhilinde ise, adalet-i izafiye gidilemez.

Bu cümle, insanda bulunan isyan ve zulüm damarının sınırsızlığını da gösteriyor. Yani bir insan, günahsız bir insanı öldürebiliyorsa; hırs ve arzularına engel ise, bütün insanlığı bile öldürebilir. Dünyayı ateşe vermeye kalkan Neronların tavırları da, âyetin işaretini tasdik etmektedirler. Bir zaman bir katil, kendini müdafaa eden avukatına: “İmkân olsa bütün insanlar tek bir insan olup onlardan meydana gelen boyun bana uzatılsa da hepsini birden kessem...” demiştir. Bazı katiller “İlk cinayet mühim, artık arkası geliyor. En güzeli cinayete elin hiç uzanmaması...” demişlerdir. Terörist ve katliamcıların bir kısmı yetiştirilirken önce, toplu halde hayvan öldürtmekle işe başlatılıyorlar.

Bediüzzaman Hazretleri işi bitmiş bir ampülü (lambayı) yere vurmak için elini kaldıran bir talebesine, “Onu yavaşça yere koy. Bu kıymetsiz bir şey, kırsan ne olur, ama eğer onu yere çarparsan, sendeki tahrip etme duygusu uyanır da bu sefer parçalayacak, kırıp dö-

kecek başka şeyler aramaya başlarsın!” diyerek onu bu hususta ikaz eder ve ona nasihatta bulunur.

İşte bu âyetin birinci cümlesiyle, insan fitratında patlayabilecek zararlı madenler gibi bekleyen isyan, tehevvür, gadr ve zulüm damarlarının neler yapabileceği tasvir edilmiştir. Bütün insanlığa karşı işlenen cinayet resmedilerek, insan kötülükten vazgeçirilmiş, cinayetten uzak tutulmuş olmaktadır ve insanda böyle çirkinliklere nefretle bakma hissi geliştirilmektedir.

Yine âyetin bu birinci cümlesiyle, bazen bir cinayetin, bütün insanlığın hayatına mal olacak neticeler verebileceği ifade edilmektedir. Nitekim, bir Sırp teröristinin Avusturya Veliahdına attığı bir bomba, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına sebep olmuş ve bu savaşta milyonlarca insan ölmüştür. İşte, bir nevi, “Masum bir insan öldüren, bütün insanları öldürmüş gibidir.” hükmünü tasdik etmiştir...

Tenbih

Bazı âyetler ve hadisler vardır ki, mutlakadır; külliye telakki edilmiş. Hem öyleler vardır ki, münteşire-i muvakkatedir, daime zannedilmiş. Hem mukayyed var, âmm hesap edilmiş.

Meselâ, demiş: “Bu şey küfürdür.” Yani, o sıfat imandan doğmamış, o sıfat kâfirdir. O haysiyetle, “O zât, küfür etti” denilir. Fakat mev-sufu ise, (daha başka) masum ve imandan doğdukları gibi, imanın sızıntılarına da hâiz olan başka masum sıfatlara mâlik olduğundan, “o zât kâfirdir,” denilmez. İllâ ki, o sıfat küfürden doğduğu yakînen biline. Zira başka sebepten de doğabilir. Sıfatın delâletinde “şüphe” var; imanın varlığında da “yakîn” var. Şüphe ise yakînin hükmünü gidermez.

Tekfire cüret edenler (ona buna kâfir diyenler) düşünsünler...

İkinci Cümle

“Kim bir insanı ihya ederse, bütün insanları ihya etmiş olur.”
(Mâide, 32)

İhyâ, zâhirî mecâzî mânâ itibariyle, hasenenin (yapılan iyiliğin) sayısız şekilde katlanma düstûrunu gösterir. Aslı mânâ itibariyle yaratma ve icadda şirk ve iştirâki, esasî ile yıkıp atan bir bürhana (kesin delile)

remiz (rumuzlu işaret)tir. Zira bu cümle ile beraber, “Hepinizi yaratmak ve hepinizi öldükten sonra diriltmek sadece bir tek insanı yaratmak ve diriltmek gibidir.” (Lokman, 28) İki taraftaki teşbihin (benzetmenin), iktidar mânâsını da anlattığı nazara alınsa, mantüken aks-i nakîz (doğruluk ve keyfiyetini muhafaza etmek şartıyla, hükmün birinci tarafının zıddını, ikinci taraf yapmak ve ikinci tarafın zıddını da birinci taraf yapmak) kaidesiyle gerektiriyor ki: “Bütün insanları ihya etmeye gücü yetmeyenin, tek bir insanı bile ihyâ etmeye gücü yetmez.” demeye işareten delâlet ediyor.

Madem ki insanın, mümkünatın kudreti, apaçık şekilde, gökleri ve küre-i arzı yaratmaya muktedir değildir. Bir taşı ve hiçbir şeyi yaratmaya da muktedir olamaz. Demek, arzı ve bütün yıldızları ve güneşleri tesbih taneleri gibi kaldıracak, çevirecek bir ele mâlik olmayan kimse, kâinata yaratma davasında bulunamaz ve icad etme iddiasına da girişemez.

İnsanların sunî tasarrufları ise, fitratta cereyan eden İlahî nâmusların (kanunların) sereyanlarını (geçip dağılma ve yayılmalarını) keşfederek, uygun hareket edip, lehinde kullanmaktır..

İşte bu derece bürhanda vuzuh, parlaklık, Kur’an’ın mucizeliğinin rumuzundandır. Gelecek âyet bunu isbat etmektedir: “Sizin yaratılmanız ve öldükten sonra diriltmeniz, sadece tek bir insanın yaratılması ve diriltmesi gibidir.” (Lokman, 28)

Zira, Allah’ın kudreti zâtîdir (ârızî değildir). Acz tahallül edemez (içine âcizlik giremez). Melekûtiyete taalluk eder. (Eşyanın iç yüzüne, melekûtî yönüne taalluk eder; yoksa sebeplerin temas ettiği dış yüzüne değil.) (Onun için) mânî ve engeller müdâhale edemez. Nisbeti kanunîdir. Cüz ve kül, cüz’î ve küllî hükmüne geçer.

Birinci Nokta: Ezelî kudret, Allah için zatında bulunan zarûrî bir lâzimedir (yani olmazsa olmazlardandır). Âcizlik, bu ezelî kudretin zıddı olduğu için, mecburen, zâtî zarûre ile zıddının gerektirdiği şey o zâta âriz olmaz. Yani Allah’ın âciz olması düşünülemez bile. Mâdem âcizlik o ezeli kudrete âriz olamaz, o kudretin içine bu zarurettten dolayı da giremez. Mademki giremez, o kudrette mertebeler de olamaz. (Yani şuna gücü yeter de buna yetemez gibi bir durum asla vârid değildir.) Zira mertebelerin varlığı, zıtların birbirine müdâhâlesinden do-

layıdır. Meselâ, harâretteki mertebeler, soğukluğun müdâhalesiyledir. Güzellikteki dereceler, çirkinliğin müdahalesiyledir. Bunu sen var kıyas et... Artık gittikçe gider, uzadıkça uzar.

Mümkünatta (yaratılmış varlıklarda) hakikî tabîi zâtî lüzum olmadığından, kâinatın zıtlar birbirine girebilmiş. Mertebeler meydana gelip, ihtilâflarla değişmeler hâsıl olmuştur.

Mâdem ki, İlahî kudrette mertebeler olamaz; makrudatın (İlahî kudretin taalluk ettiği, büyük- küçük bütün eşya ve varlıkların) da zorunlu olarak kudrete nisbeti bir olur. En büyük, en küçüğe müsavî; zerrelere yıldızlara emsal olur.

İkinci Nokta: Kâinatın iki ciheti var, aynanın iki yüzü gibi. Biri mülk, biri melekûtiyet. Mülk ciheti zıtların dolaştığı yerdir. Güzellik – çirkinlik, hayır- şer, küçük- büyük gibi durumların, birbiri peşi sıra gelip bulunduğu mahaldir. Onun için vasıtalar ve sebepler konulmuş, tâ Kudret Eli zâhiren hasis (değersiz) şeylerle temas etmiş olmasın. Azamet ve izzet öyle ister. Hakiki tesir (onlara) verilmemiş; vahdet öyle ister.

Melekûtiyet ciheti ise, mutlaka şeffaftır. Teşahhusat (şahıslara varlıklara ait küçüklük, büyüklük gibi özellikler) karışmaz. O cihet (melekût yönü) vâsıtasız Yaradan'a yöneliktir. Terettüp (sırayla dizili olmanın neticeleri), teselsül (zincirleme birbirini takip etme) yoktur. İliyyet (birşeye sebep teşkil etme), malûliyyet (bir sebebin netice olma) gibi şeyler ortaya giremez. Eğriliği, büğrülüğü yoktur. Engeller müdahale edemez. Zerre, güneşe kardeş olur.

Kudret, hem basit (yalın, sade), hem sonsuz, hem zâtî; kudretin taalluk mahalli, hem vâsıtasız, hem lekesiz, hem isyansızdır. Büyüğün küçüğe kibirlenmesi, cemaatin ferde üstünlüğü, küllün cüz'e nisbeten kudrete karşı fazla nazlanması olamaz.

Üçüncü Nokta: "Onun, misli, benzeri yoktur" (Şûra, 11) "En güzel mesel ve temsiller, Allah'a aittir." (Nahl, 60)

Temsil, tasviri kolaylaştırdığından, temsillerle bu derin ve gizli noktayı anlatmaya çalışacağım.

Mesela; güneşin tecellisinin feyzi olan timsâli; deniz yanında, denizin bir damla suyunda aynı hüviyeti gösteriyor. Meselâ, kâinat, perdesiz ve engelsiz güneşe yönelmiş olmak şartıyla, çeşitli cam parçala-

rından farz edilse, güneşin timsali zerrede, yeryüzünde, umumda birbirini sıkıştırmadan, bölünüp parçalanmadan, eksik noksan kalmadan bir olur. İşte şeffâfiyet sırrı.

Meselâ, noktalardan meydana gelen büyük bir dairenin merkezi noktasında bulunan kişinin elinde bir mum ve çevredeki noktalarda bulunanların ellerinde birer ayna farz edilse, merkezî noktanın verdiği feyiz, birbirine engel olmadan, parçalanmadan, eksik kalmadan nisbeti birdir. İşte mukabele sırrı.

Meselâ; hakikî bir terâzinin iki gözünde iki güneş, iki yıldız, iki dağ, iki yumurta, iki atom, hangisi bulunursa bulunsun, sarf olunacak aynı kuvvetle, hassas terazinin bir kefi Süreyya'ya (ülker takım yıldızlarına), bir kefi serâya (yere) inebilir. İşte muvâzene sırrı.

Meselâ, en büyük bir gemiyi, bir çocuk dahi oyuncuğunu çevirdiği gibi çevirir. İşte intizamın sırrı.

Meselâ, mücerret (soyut) bir mâhiyet bütün cüz'iyatına, en küçüğünden en büyüğüne yorulmadan, eksilmeden, bölünüp parçalanmadan bir bakar. Mülk cihetindeki teşahhusat (somut durumlar), hususî vaziyetler müdâhale edip değiştirmez. İşte tecerrüd sırrı.

Meselâ, bir kumandan arş emri ile bir neferi harekete geçirdiği gibi, bir orduyu da harekete geçirir. İşte itaat sırrı.

Zira her şeyin bir kemâl noktası ve o noktaya bir meyli var. Katmerli meyil ihtiyaç, katmerli ihtiyaç aşk, katmerli aşk, incizaptır. Mümkünlüğün mâhiyetlerinin mutlak kemali, mutlak vücuddur. Husûsî kemali istidadlarını bilfiile çıkararak has vücuddur.

Bütün kâinatın "Kün" (yani "ol") emrine itaatı, bir zerre neferin itaatı gibidir. "Kün" ezeli emrine mümkünün itaat ve imtisâlinde, meyil ve ihtiyaç ve şevk ve inzicap mümteziç, mündemiçtir.

Üç nokta, bilhassa üçüncü noktadaki altı sır ile, mülk ve mümkün tarafından değil, melekûtiyet ve kudret-i ezeliye cihetinde nazar edilse, inkârı netice veren akıldan uzak görme giderilmiş olur ve nefis itminana kavuşur. Şöyle:

Mâdem ki, ezeli kudret sonsuzdur, zâtîdir, zarûridir. Herşeyin lekesiz, perdesiz melekûtiyet ciheti ona müteveccihdir, ona mukabildir. İmkân itibariyle eşit, iki tarafı da birbirine denktir. Büyük fitrî şeriat

olan nizama itaatlidir. Engeller ve çeşitli hususî durumlardan melekûtiyet ciheti mücerreddir. En büyük küll, en küçük cüz'e nisbeten, kudrete karşı ziyâde nazlanmaz, mukavemet etmez. Haşirde bütün ruh sahiplerinin ihyâsı, ölüm gibi bir uyku ile kışta uyuşmuş bir sineği baharda ihya edip yaşatmaktan kudrete daha ağır olamaz.

Yukarıda geçen üç nokta dikkat-i nazara alınsa görünür ki, "Sizin hepinizi yaratmak veya hepinizi öldükten sonra diriltmek, bir tek kişiyi diriltmek gibidir." (Lokman, 28) âyeti mübâlağasız, katışıksız doğrudur, haktır, hakikattir.

Bu âyetin ikinci cümlesi ise, "Kim bir kişiyi ihyâ ederse bütün insanları ihyâ etmiş gibidir." ifadesidir. Bu cümle, meccâzî, zâhirî mânâsı itibarıyla, yapılan hayır, hasenat ve iyiliklerin sevabının kat kat ve sınırsız olduğunu göstermektedir. Evet, sevaplar en az on kat verilmekte; bazen yüz, bazen yedi yüze, bazen bin, bazen (Berât Gecesinde olduğu gibi) yirmi bin; bazen da (Kadir Gecesindeki gibi) otuz bin kat olabilmektedir.

Bir de, bir insanın elinden tutup onu çamurdan çıkararak mânen, ruhen ihyâ eden insanın, aslında niyetiyle elinden gelse bütün insanlığı böyle ihyâ etme arzusunda olduğu ve ona göre de ecir ve sevaplara mazhar olacağı anlatılmaktadır.

Ama bu ikinci cümlemin aslî mânâsına dikkat edilecek olursa, Allah'ın yaratma sıfatının sadece kendisine ait olduğu, halk ve icat konusunda asla eşinin ve ortağının bulunmadığı ifade edilmektedir. Yani bütün insanları, hatta kâinatı yaratamayanın tek bir insanı yaratması mümkün değildir.

Evet, Allah'ın kudretine göre az-çok, büyük-küçük fark etmez. Allah her şeye kâdirdir. Hiçbir şey Ona ağır gelmez. Bir baharı yaratmak bir çiçeği yaratmak kadar O'na kolaydır. Cenneti yaratmak, bir baharı yaratmak kadar O'na rahattır.

Bu gerçeği izah etmek için, Bediüzzaman Hazretleri üç nokta üzerinde durmuştur. Zaten daha sonra yazdığı Sözler Risalesinin Onuncu Söz ve Yirmi Dokuzuncu Söz bölümlerinde ve Mektubat

Risalesinin Yirminci Mektup'unun "Ve Hüve alâ külli şey'in Kadîr" kısmında, geniş biçimde tafsilat vermiştir.

Biz, sadece "Üçüncü Nokta" üzerinde biraz duralım...

Birinci temsil; Şeffâfiyet sırrını anlatıyor. Yani; deniz yüzü şeffaf olduğu için güneşin akseden ışıklarını alır, yedi rengiyle ve sıcaklığı ile belki de mesafesi ile yansıtır. Deniz yüzünün büyük bir ölçüde gösterdiği bu tecellileri, denizin küçücük bir su damlası da yedi rengiyle, ısı ile ve mesafesiyle yansıtır. Aslında küçücük bir cam parçası da şeffaf olduğu için güneşin ziyasındaki özellikleri aynı şekilde yansıtır. Yani, deniz büyük olduğu için güneşi kendisiyle meşgul edip, bir damla su veya cam parçasına güneşin tecelli etmesine engel olamaz. Az-çok, büyük-küçük fark etmez. Çünkü güneş nûranidir ve karşısındakiler de şeffaftır.

Aynı şekilde, Cenab-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsı nûranidir ve bütün mahlûkatın melekûtiyet yönleri de şeffaftır. O'nun isimleri küçücük bir amipte de tecelli edip onda canlılığın her çeşit cilvesini gösterir; aynı şekilde koskocaman bir gergedanda da tecelli eder. Hem aynı anda, çeşit çeşit varlıkta da tecelli ederek onların hepsinde de cilvelerini gösterirler.

Mukâbele sırrı: Büyük bir daire düşünelim. Tam orta yerdeki merkezde, elinde ışık veren bir mum tutan birisi bulunsun. Çevresinde de, tam dairenin üzerinde bulunan ve ellerinde birer ayna olan insanlar olsun. Şekil, üçgen veya dörtgen gibi olmayıp tam bir daire olduğundan, ayna tutan kişilerin hepsinin de muma uzaklık ve yakınlıkları eşit mesafededir. Yani birbirlerinin önüne geçip birbirlerinin ışığına engel olacak bir durum yoktur.

İşte; temsilde olduğu gibi, bütün mahlûkat Mabudiyetten (Allah'tan) uzaklıkta birbirlerine eşit olduğu gibi, mahlûkiyette (yani hepsi de mahlûk olma cihetinde) de birbirlerine eşittir. Cenab-ı Hakk'ın isimlerinden istifadede birbirlerine engel olabilecek hiçbir durumları yoktur. Yani onları yaratmakta, isimlerini tecelli ettirmekte az- çok, büyük-küçük fark etmez...

Muvâzene sırrı: Bir terâzi düşünelim ki, hem çok hassas, yani en küçük bir ağırlığı bile fark edecek durumda, hem de güneşleri tartacak kadar büyük olsun. İki gözüne, aynı ağırlıkta olmak şartıyla ister birer ceviz, ister birer yumurta, isterse birer güneş koyalım. Bunlar dengede iken, hepsinin de dengesini, bir gözlerine birer çekerdek ilave ederek bozabiliriz. Hatta bu kadarlık bir ilave ile, terazinin bir gözünü yere düşürebilir; öbürünü göklere çıkarabiliriz. Yani muvâzene (denge) halindeki gözlerden tercih ettiğimizi, aynı ağırlık kuvvetiyle aşağı indirip yukarı kaldırabiliriz...

Bu meseleyi tam anlamak için şöyle bir bilgiye de ihtiyacımız vardır. Varlıkları üç şekilde düşünürüz: a) Vâcibü'l-vücut yani varlığı vacip, zarurî olan. Allah'ın varlığı vâcibü'l- vücuttur. b) İmtinâ'ül-vücut, yani yokluğu zarurî olan... Birden fazla ilahın varlığı mümteni, yani imkânsızdır. Kur'an-ı Kerim'de de buyurulduğu gibi, eğer Allah'tan başka ilâhlar olsaydı yerin ve göklerin nizam, intizam, âhenk ve düzeni bozulup fesada giderdi. (Enbiyâ, 22) c) İmkânü'l- vücut, yani ne varlığı, zarurî ne de yokluğu zarurî varlıklardır. Bütün yaratıkları imkân'ül-vücut, yani varlığı mümkün yaratıklardır. Bunlar kendiliğinden var olamazlar ve kendiliğinden yok olamazlar; tercih edici bir kudretle (Allah'ın kudretiyle) var olur veya yok olurlar. İşte, bunlar terazinin gözlerinin eşit seviyede olduğu gibi, varlık ve yoklukları eşit olan şeylerdir. Temsilde anlatıldığı gibi, küçük bir atom da, bir yumurta da, bir güneş de olsalar varlıkları ve yoklukları eşit olduğu için tercih edici kudret hepsini de aynı güçle var veya yok eder; az- çok, büyük-küçük fark etmez.

İntizam sırrı: En büyük bir gemiyi bile, bir çocuk dahi dümeninden tutup oyuncakıyla oynadığı gibi kullanabilir. İntizama sokulup, kullanılmaya hazır hale getirildiği için bazen çok büyük şeyler daha rahat idare edilebilir. Biz, kâinatta atomdan yıldızlara ve samanyolalarına kadar müthiş ve muntazam bir nizam ve intizam görüyoruz. İntizam içinde oldukları için atomlar nasıl dönüyorsa, akıl almaz büyüklükteki sistemler de aynı şekilde dönüp durmaktadır.

Tecerrüd sırrı: İğne kadar bir balıkla, balina arasında balıklık mâhiyeti bakımından hiçbir fark yoktur. Çünkü mücerred (soyut) mânâda bir mâhiyet, varlıkların büyüğüne de küçüğüne de eksilmeden

bölünmeden bir bakar. Fark teşahhusatta (somutluklarda)dır. Ama büyüklük-küçüklük mâhiyetlerine müdahale edip değiştirmez.

Aslında, çekirdekle ağaç, mâhiyet bakımından bir olduğu gibi, mikrop ile gergedan canlılık mahiyeti yönünden birdir. İnsan da kâinatın küçücük bir fıhriste ve örneği gibidir. Kâinattaki bu mâhiyet birliği, yaratma konusunda Allah'ın kudreti açısından az-çok, büyük-küçük hiçbir şeyin fark etmeyeceğini göstermektedir.

İtaat sırrı: Bir komutan “Marş” emriyle bir askeri harekete geçirdiği gibi, koca bir orduyu da aynı emir ve komuta ile harekete geçirir. Yani az-çok fark etmez. Burada, emrin geçerli olması için emri verenin durumu mühimdir. Bir orduya, içlerinden sıradan bir nefer emir verse diğer erler dinlemez. En azından emir verenin onbaşı olması, hiç olmazsa kıdemli bir er olması, yani diğerlerinden farklı ve üstün bir tarafının olması gerekir. Nasıl ki, kubbeyi yapmak için taşlar üzerinde hâkim, onlardan farklı, yani taş cinsinden olmayan bir usta gerekiyorsa, kâinattaki her şeyi yaratan Yaradan'ın da mahlûkat cinsinden olmayan (muhaletin lil havâdis, yani sonradan yaratılanlara muhalif bir mâhiyeti bulunan Vâcibü'l-Vücut) bir zat olması gerekir. İşte Cenab-ı Hak da böyledir. Onun için onun emirleri karşısında mahlûkatın az veya çok olmasının, büyük veya küçük olmasının hiç önemi yoktur.

“Bazımız bazımızı Allah'ın yanında rab edinmesin.” (Âl-i İmran, 64)

Binler nüktesinden bir nükte:

Sofiye meşrebinden kat-ı nazar, İslâmiyet vâsıtayı red, delili kabul ve vesileyi nefiy, imamı isbat eder. Başka din, vâsıtayı kabul eder. Bu sırra binâendir ki; Hıristiyanlarda servet ve rütbece yüksek olanlar, ziyâde dindardır. İslâmiyette avâm ise, servet ve rütbece yüksek olanlardan ziyade dine bağlıdır.

Zîra, rütbe sahibi enaniyetli bir Hıristiyan, ne derece dinde katı ve katmerli ise, o derece mevkiini muhafaza ve enaniyeti okşar, kibrinde imtiyâzından fedâkârlık etmez. Belki kazanır.

Bir Müslüman ne derece dine sarılmış ise, o derece kibriden, gururundan hatta rütbece izzetinden fedâkârlık etmek gerektir.

Öyle ise, kendini havas zanneden zâlimlere mazlumlar ve avâmın hücumu ile, Hıristiyanlık havas tabakasının tahakkümüne yardım ettiğinden parçalanabilir. İslâmiyet ise, dünyevî havastan ziyâde avâmın malı olduğundan esâslar itibariyle müteessir olmamak gerektir.

Bediüzzaman Hazretleri “Lemaat”ın ilk baskısında, “İslamiyet’in Evliyalara, Hıristiyanlığın Azizlerine Bakış Tarzlarını Muvâzene” başlığı altında şöyle diyor:

“İslâmiyet, şiar olarak ‘Allah’tan başka Yaratıcı yoktur.’ esası ile vasıtaların ve sebeplerin hakiki tesirini kabul etmez, tanımaz. İslamiyet vasıtaya harfî bir nazarla bakıyor. Tevhid akîdesi ona öyle göstermiş. Teslim vazifesi onu öyle sevk etmiş. Tevekkül mertebesi o dersini veriyor. İhlâs, ubûdiyet ona öyle nur vermiş. Hıristiyanlık ise vasıtalara ve sebeplere hakiki bir tesir veriyor, hem ona ism-i mânâ ile bakıyor. Zâtında tesiri var zanneder de sapiyor. Veleddiyet mezhebi, tevellüd akîdesi (Hz. İsa’yı Allah’ın oğlu ve tanrı görme anlayışı) öyle de gösteriyor. Ruhbanlık vazifesi, Ruhbanîyet mesleği onu öyle sevk etmiş. Tabiat felsefesi, o dini mağlûp etmiş, işine karışıyor. Ona öyle ders vermiş. Hıristiyanlık, ismî bir mânâ ile kendi azizlerine bir lamba gibi bakıp görüyor. Bir fikre göre lamba, nuru güneşten almış, fakat temellük etmiş (tamamen mâlik olarak sahip çıkmış). Demek, azizlerin her biri onların nazarında feyiz kaynağı oluyor. Bizzat (her biri) birer nur madeni... Bu bakış açısından bir şirkin (Allah’a ortak koşmanın) sızıntısı açıktır. İslâm, velilerini bir harf-i mâna ile nazar edip görüyor. Yani, müstazî (başkasından ışık alan) bilir, müstear (âriyeten, emaneten) aynaya benzer bir nesne gibi tanır. Nurunun güneşten geldiğini, aslında tabiatında yok olduğunu, Ezel Güneşinden ziyasını alıp neşrettiğini kabul eder. Demek ki İslâmiyet, peygamberlere ve velilere, tecellinin birer akis (yansıma) yeri olarak görünüyor; feyzin birer aynası, şuhûd (müşahede) balının arısı nazarıyla bakıyor. Nakşibendîlerin râbitası bu sır üzerine kurulmuştur. Şeyh’te teşahhus (şahsını öne çıkarma) yoksa, zararı yoktur. Eğer varsa da mürit onu fâni bilmelidir. Bu sırdandır ki, tarikatın seyr-i sülûku, bizde te vazudan başlıyor, mahviyetten geçiyor. Gîtgede, tâ fenafillâh makamını buluyor. Sonra, nihayetsiz mertebelere seyr-i sülûk başlıyor (devam ediyor). Bu sırdandır ki;

“ene” (benlik, ego) hem de nefis-i emmâre, kibri ile kırılıyor, gururu ile söniyor. Hazır (şu andaki) Hıristiyanlık ise, “ene” bütün levâzımı ile kuvvetleşiyor, gururu da kırılmıyor. Enesi kuvvetli, şahsiyeti ön plana çıkmış bir adam Hıristiyanlardan olursa, katı katmerli bir dindar sayılıyor. Fakat, eğer Müslümanlardan olursa, lâkayt ve lâübâlî oluyor. Bu sırdandır ki, Hıristiyanların aksine, avamımız havastan (üst tabakadan) ziyade dindardır, dine bağlı kalıyor.”

Bu mevzuun başındaki âyet-i kerimenin meâlinin tamamı şöyle:

“De ki: ‘Ey ehl-i kitap (Yahudî ve Hıristiyanlar)! Bizimle sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin! Şöyle ki: ‘Allah’tan başkasına ibadet etmeyelim. O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’ı bırakıp birbirimizi Rabler edinmeyelim!’ Buna rağmen (onlar) yine de yüz çevirirlerse artık: ‘Şâhit olun ki biz gerçekten Müslümanlarız. ‘Deyin!’ (Âl-i İmrân, 64)

Bu âyette, ifade tarzı itibarıyla en başta geçen “De ki: - Ey ehl-i kitap!” hitabı, Müslümanlara, diğer din mensuplarına gidip böyle demelerine dair bir emirdir. Bu bakımdan Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.), hem müşrik Ebu Cehil’in ayağına pek çok defa gittiği hem de ehl-i kitapla pek çok görüşmeler yaptığı gibi, bizim de onlarla görüşmemiz emrediliyor. Yani, biz buradan din mensupları arasındaki diyaloga dair bir emir anlıyoruz. Çünkü, “Kul” yani “De ki” emri, bizedir. Başkasının değil, bizim bu emri yerine getirmek için gidip onlara, “Bizimle sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin! Allah’tan başkasına ibadet etmeyelim. Ona hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’ı bırakıp, birbirimizi rabler edinmeyelim.” dememiz lâzımdır.

Ayrıca Bediüzzaman Hazretleri, âyetle ilgili olarak şöyle demektedir: “Güya o hitap doğrudan doğruya şu asra yöneliktir ve ‘Yâ ehl-i kitap’ lâfzı ‘Yâ ehl-i mektep’ mânâsını dahi tazammun eder (içine alır).”

Yani, “Ey okuyup yazan ehl-i mektep! Bu kâinat kitabı üzerine yapılan araştırmalar, bütün ilimler ve fenler, tevhidî; yani Kur’an-ı Kerim’in anlattığı Allah’ın varlığını ve birliğini gösteriyor. Gelin, işte

bu tevhid hakikatinde birleşelim. Rab Allah'tır. Bizi, bizden daha iyi bilir. Yapan ve yaratan daha iyi bilir. Asla Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. İlim ve gerçek, bunu gösteriyor. Kâinattaki ahenk ve düzeni gösteren fenler, şirki reddediyor. Allah'a ortak koşmayalım. Onun bizim terbiyemiz için koyduğu prensiplere riayet edelim. Ondan izinsiz olarak, tasarruf hakkımız olmayan sahalarda haddimizi aşmayalım.”

“(Allah), ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü.” (Rum, 19)

Pek çok küllî düsturları ve bir kısım ekserî düsturları tazammun eder (içine alır). Ferde, cemaate, nev'e mesleğe şâmindir. Yalnız ekserî düsturların mâsadakâtından (mânayı tasdik eden ve mefhumun şümûlüne giren fertlerinden) bir-iki misâl zikredeceğiz:

Lâkayt Emevîlik, nihayet Sünnet'e, Cemaate; salabetli Alevîlik, nihâyet Râfızîlik'e dayandı. Hem zâlime karşı miskinliği esas tutan Hıristiyanlık, nihayet tecellüdde (celâdetli, şecaatli bir halde); cebbarlığa ve zâlime karşı cihadı ve izzet-i nefsi esas tutan İslâmiyet, -eyvah!- miskinlikte karar kıldı.

Hem başlangıcı, taassub derecesinde azîmet olsa, nihayeti müsâhaleye (kolaylık göstermeye); ruhsata taraftarsa (bu sefer) nihayeti salâbete (sağlam bir anlayışa) müncer olan (neticelenen) bir kısım Hanbelî ve Hanefî gibi...

Hatta en garibi, bir kısım mutaassıplar mesleklerinin zıddına olarak, küffara karşı müsamaha ve dostluk; (ama) lâkayt Jön Türkler husumet ve salâbet taraftarı çıktılar. Güya Hürriyet'in başındaki mevkilerini becâyış ettiler (yer değiştirdiler).

İki âlim, bazen nâkısın oğlu kâmil, kâmilin oğlu nâkıs oluyor. Güya iştihâsının geri kalan şevki, miras olarak evlada geçiyor. Öteki (âlim baba, ilim şevkini) tamamen kullanıp ihtiyacını tatmin ettiğinden, evladında ilme karşı açlık hissini uyandırmıyor. Şu misallerdeki düsturun sırrı şudur:

İnsanlarda yenilenme meyli var. Halef (sonradan gelen), selefi (önceden geçeni) kâmil görse, ziyade eylemese; meylinin tatminini başka bir tarzda arar, bazen aksülâmel yapar.

Bu bölümden anlıyoruz ki, Kur'an âyetlerinde küllî düstûrlar da var, ekserî düstûrlar da var. İşte, bu âyette ifade edildiği gibi, Cenab-ı Hak, küllî düstûr olarak, hayat âlâmeti ve canlılığı bulunmayan, su, hava ve topraktaki maddelerden canlı vücutları çıkarıp yaratıyor. Âhirette de bütün ölmüş cesetleri diriltecektir...

Ekserî düstûr olarak da, (yani yüzde yüz değil, çoğu kere) başlangıçta gevşek bir tutum içinde bulunanlardan, daha sonra çok sağlam anlayışta bir topluluğu çıkarabiliyor. Temelde; "Bir yanına vurana öbür yanını çevir." diyen Hıristiyanlar, dünyayı işgal edip büyük bir kütle ve kitleyi sömürgeleri altına aldılar. Bazen halk deyişi ile "âlimden zâlim, zâlimden de âlim" doğabiliyor. Yakın geçmişimizde bile siyasî koalisyonlarda benzer şeyler görülmüştür. Bazen hayır gibi görünen şeyden şer; şer gibi görünen şeyden de hayır çıkabilir. Kur'an âyetleri bu hususlara işaret eder. Kehf surisinde geçen Hz. Musa ve Hızır kıssasında da benzer durumlar mevcuttur...

"Hiçbir günâhkâr, başkasının günahını yüklenmez" (En'am, 164).

İşte siyaset-i şahsiye, cemaatiye, milliyeye dair en âdil bir Kur'anî düstur...

Yani şahısların, cemaatlerin ve milletlerin tavır, davranış, tutum ve siyasetlerinde esas almaları gereken bu Kur'anî düstûr çok adaletlidir.

Bazı ilkel topluluklarda olduğu gibi, aşiret ve kabileler arasında birisi bir suç işlese, karşılarında bulunanlar bütün o aşiret ve kabile suçlu kabul edilmektedir. Ayrıca kan davalarında hiç günahı olmayan yeni doğmuş bebekler de intikamcılarının hedefinde olabilmektedir. Hâlbûkî, İslâmiyet'in, şimdiki Hıristiyanlıktan ayrılan temel prensiplerinden birisi, her doğan çocuğun, (babası- anası kim olursa olsun) günahsız ve masum olmasıdır. Hıristiyanlar, her doğan çocukta, Hz. Âdem Aleyhisselâmdan miras, aslî bir günahın varlığını kabul ederler. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) her çocuğun tertemiz, yazılmamış bir kağıt gibi İslâm fitratı üzerine doğduğunu, daha sonradan anne-baba ve toplumun onun üzerine işlemler yaparak onu değiştirdiğini söyler. Bu ifadesiyle, Hıristiyan, Yahudi ve

Mecusî çocuklarının aslında doğuştan Müslüman olduklarını anlatmaktadır. Onun için çocukken vefat edenler cennete gideceklerdir.

Ama bugün pek çok devlet, ferdî sorumluluğu esas almış olmasına rağmen, maalesef bazı ırklara ve dinlere karşı ön yargı ile davranılmaktadır. Hatta her millet ve dinden teröristler çıkmasına rağmen, maalesef “Müslüman terörist” tabirini kullana kullana, terör suçunu, hiç alâkası olmayan İslâmiyet’in sırtına sarmaya çalışmakta; bunda da oldukça da başarılı olmaktadır. Onun için, her zaman terörü lânetleyen bizler, bütün dünyada, bilhassa Batı ülkelerinde ve hava alanlarında bunun sıkıntısını sanki potansiyel bir suçlu gibi hep çekmekteyiz.

“Muhakkak ki, insan çok zâlim, çok câhildir.” (Ahzab, 72)

İşte insanın mâhiyetinde dehşetli zûlüm kabiliyeti...

Sırrı şudur: İnsanlarda, hayvanların aksine olarak, kuvveler (duygular, güçler) ve meyiller, fitraten sınırlanmamış. Zülüm meyli, nefis sevgisi dehşetli meydan alıyor.

Evet, ene ve enâniyetin habîs eşkâli olan hodgâmlık (sadece kendini düşünme, beğenme), hodbinlik (sadece kendini görme, bencillik), hodendişlik (sadece kendisi için endişe duyma, sadece çıkarını düşünme), gurur ve inad o meyle inzıam etse (eklenise), öyle ekberü'l-kebâiri (büyük günâhların da en büyüklerini) icad eder ki, daha insanlık ona isim bulamamıştır. Cehennemün lüzumuna delil olduğu gibi, cezâsı da yalnız Cehennem olabilir.

Evvela: Şahıs itibâriyle, bir şahıs çok vasıfları üzerinde taşıyabilir. Onların içinde bir sıfatı, düşmanlığı celbetse de, “Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez” (En’am, 164) âyetindeki İlahî kanun gerektirir ki, düşmanlık sadece o sığata münhasır kalsın, diğere masum sıfatların toplandığı şahsına yalnız acısın ve tecâvüz etmesin.

Halbuki o çok zâlim ve çok câhil olan zâlim tabiatı ile, bir cânî sıfatı için o masum vasıfların hakkına da tecâvüz edip, o sıfatlarla sıfatlanan kişiye de husûmet, hatta onunla da yetinmeyip, akrabasına, hatta meslektaşına da zulmünü genelleştirir. Bir şeyin çeşitli sebepleri olduğundan, olabilir ki, o cânî sıfat da kalbin fesadından değil, belki baş-

ka bir sebebin neticesidir. O halde o (tek) sıfat cânî değil, kâfir de olsa, o zât cânî olmaz....

Cemaat itibariyle görüyoruz ki, ihtiras sâhibi bir şahıs, intikam duygusuyla veya intikamcı bir muhalefetle, arzuyu ihtivâ eden bir fikirle demiş ki: “İslâm parçalanacak!” veyahut “Hilâfet mahvolacak!” Sırf o uğursuz sözünü doğru göstermek, gurur ve enâniyetini tatmin etmek için, İslâm’ın perişaniyetini –Allah’a sığınırım... Allah korusun.- İslâmî kardeşliğin boğulmasını arzu eder. Hasımın (düşmanın) kâfirâne zulmünü, (akla) hayâlde gelmez cerbezeli tevillerle adâlet şeklinde göstermek ister...

Medeniyet-i hâzıra (günümüz medeniyeti) itibariyle görüyoruz ki, şu uğursuz medeniyet öyle gaddar bir zulüm düsturunu insanlığın eline vermiş ki, medeniyetin bütün güzelliklerini sifra indiriyor. Melâike-i kirâmın, “(Yâ Rabbi) orada fesat çıkaracak ve kanlar dökülecek birisini mi yaratacaksın?” (Bakara, 30) âyetindeki endişelerinin sırrını gösteriyor.

Bir köyde bir hâin bulunsa, o köyü masumları ile imhâ etmek veya bir cemaatte bir asî bulunsa, o köyü, cemaati çoluk- çocuğu ile yok etmek veya Ayasofya gibi milyarlarca değer mukaddes bir binayı, zâlim kanununa baş eğmeyen birisi girip sığınsa, o binayı harap etmek gibi, en dehşetli vahşetlere şu medeniyet fetvâ veriyor.

Acaba bir adam, kardeşinin günahıyla hak nazarında mesul olmadığı halde, nasıl oluyor ki, bir köyün veya bir cemaatin binlerle masumları, hiçbir zaman fena tabiatli ihtilâlciden boş kalmayan bir şehirde veya bir mahallede bulunan bir serkeş adamın isyanıyla, hiç münasebet olmadığı halde, o masumlar mes’ul tutuluyor, belki yok ediliyor?..

Bediüzzaman Hazretleri bu hususta daha sonra yazdığı Mektubat Risalesinde, “Şüphesiz Biz insanoğlunu kerîm ve şerefli kılmışızdır.’ (İsrâ, 70) âyeti ile ‘Şüphesiz insan, çok zâlim ve çok câhildir.’ (Ahzâb, 72) âyeti birbirine nasıl uygun düşer?” sorusuna verdiği cevapta şöyle demiştir: “Cenab-ı Hak, kemâl-i Kudret’iyle nasıl bir tek şeyden çok şeyleri yapıyor, çok vazifeleri gördürüyor, bir sayfada bin kitabı yazıyor. Öyle de, insanı, pek çok neviler (türler) yerinde pek çok neveleri ihtiva eden bir nev’ (tür) olarak yaratmıştır. Ya-

ni, bütün hayvanat nevilerinin muhtelif dereceleri kadar, bir tek nev' olan insan ile o vazifeleri gördürmek irade etmiş ki, insanların kuvâlarına (kuvvet, meleke, duygu ve kabiliyetlerine) ve hissiyatlarına fitraten (yaratılıştan) bir had (sınır) bırakmamış, fitrî bir kayıt koymamış, serbest bırakmış. Diğer hayvanâtın kuvâ ve hissiyatları mahduttur (sınırlıdır), bir kayıt altındadır. Hâlbuki, insanın her kuvâsı, hadsiz bir mesafede dolaşır gibi, sınırsız ve sonsuz olarak her tarafa gider. Çünkü insan, kâinatı Yaratan Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinin nihaysiz tecellilerine bir ayna olduğu için, kuvâlarına nihaysiz bir istidat (kabiliyet) verilmiş.

Meselâ, insan, hırs ile, bütün dünya ona verilse, 'Daha var mı?' diyecek. Hem, hodgâmlığıyla (kendini beğenme ve bencilliğiyle) kendi menfaatine (karşılık) binlerce insanın zararını kabul eder. Ve işte bunun gibi, kötü ahlâkta, hadsiz derece ileriye gitmesiyle Nemrudlar ve Firavunlar derecesine kadar inip çok zâlimleştiği gibi, güzel ahlâkla dâhi hadsiz bir gelişme ve yükselmeye mazhar olur, sıdıklar derecesine terakki eder.

Hem insan, hayvanların aksine olarak, hayata lâzım her şeye karşı câhildir, her şeyi öğrenmeye mecburdur. Hadsiz eşyaya muhtaç olduğu için, mübâlağa sığası (kipi) ile cehûldür (çok câhildir). Hayvan ise, dünyaya geldiği vakit hem az şeye muhtaçtır hem muhtaç olduğu şeyleri bir-iki ayda, belki bir-iki günde, bazen bir-iki saatte bütün hayat şartlarını öğrenir. Güya bir başka âlemde mükemmelleşmiş, öyle gelmiş. İnsan ise, bir-iki senede ancak ayağa kalkar, onbeş senede ancak menfaat ve zararını fark eder." (26. Mektup, 3. Mesele)

Yine Üstad, insanın bir kötü vasfı yüzünden diğer iyi sıfatlarına düşmanlık yapılmaması gerektiğini de şöyle izah eder: "Nasıl ki, sen bir gemide veya bir hanede bulunsan, seninle beraber dokuz masum ile bir cânî var. O gemiyi batırmaya ve o haneyi yakmaya çalışan bir adamın, ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve onun zalimliğini, semavata işittirecek derecede bağıracaksın. Hatta bir tek masum, dokuz cânî olsa, yine o gemi hiçbir adaletin kanunu ile batırılmaz.

Aynen öyle de, sen, İlahî hâne ve İlahî gemi hükmünde olan bir müminin vücudunda iman, İslâmiyet ve komşuluk gibi dokuz de-ğil, belki yirmi tane masum sıfat varken, sana zararlı olan ve hoşuna gitmeyen bir cânî sıfatı yüzünden ona kin ve düşmanlık bağlamakla, o mânevî hane olan vücudun manen batmasına ve yakılmasına ve tahribine teşebbüs ve arzu etmen, onun gibi alçak ve gaddar bir zulümdür.” (22. Mektup, Birinci Mebhas)

Kur'ân'ın Hâkimiyet-i Mutlakası

“Hep birlikte, Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın ve parçalanmayın.” (Âl-i İmran, 103) “Elif Lâm Mim... İşte bu kitaptır ki, onda şüphe yoktur. Takva sahipleri için bir hidayettir.” (Bakara, 1-2)

İslâm ümmetinin, dinî hükümlere gösterdiği lâkaytlık ve ihmâlin bence en mühim sebebi şudur:

İslâmiyet'in rükünleri ve zarurî hükümleri ki bunlar yüzde doksandır- bizzat Kur'an'ın ve Kur'an'ın tefsiri mâhiyetinde olan sünnetin malıdır. İctihâdî olan ihtilâflı meseleler ise, yüzde on nisbetindedir. Kıymetçe ihtilâflı meseleler ile zarurî hükümler arasında büyük farklılık vardır. İctihâdî meseleler altın ise, ötekiler birer elmas sütundur. Acaba doksan elmas sütunu on altının himayesine vermek, mezcedip tâbi kılmak câiz midir? Cumhuriyeti (halk topluluğunu), bürhandan (delil ve isbattan) ziyade, me'hazdeki (meseleye kaynak teşkil eden âyet ve hadisdeki) kudsiyet imtisâle sevk eder. Müctehidlerin kitapları vesile gibi, cam gibi Kur'an'ı göstermeli, yoksa vekil, gölge olmamalı. Mantıkça mukarrerdir ki, zihin, melzumdan (lâzım kılınan, yapılması gerekli bulunan şeyden) tebeî olarak (dolayısıyla) lâzıma (lüzumlu olana) intikal eder. Lâzımın lâzımına ise tabiî olarak (intikal) etmez. Etse de, ikinci bir teveccüh ve kasd ile eder. Bu ise gayr-i tabiîdir.

Meselâ, hükmün me'hası olan şeriat kitapları melzûm gibidir. Delîli olan Kur'an ise, lâzımdır. Vicdanı harekete geçiren vicdan olan kudsiyet, lâzımıdır.

Cumhurun nazarı kitaplara temerküz ettiğinden (odaklandığından), yalnız hayâl meyâl lâzımı hatırlar. Lâzımın lâzımını (kudsiyeti), nâdiren tasavvur eder. Bu cihetle, vicdan lâkaytlığa alışı, donukluk peyda eder. Eğer zaruriyât-ı dîniyede (dinin yapılması farz gibi mecbur olan hükümlerinde kaynak olarak) doğrudan doğruya Kur'an gösterilse idi, zihin tabîi olarak müşevvik-i imtisal (yapmaya ve yaşamaya teşvik eden) ve vicdanı ikaz eden ve lâzım-ı zâtî olan "kudsiyete" intikal ederdi. Bu sûretle kalbe meleke-i hassasiyet (hassasiyet duygusu) gelecek, imânın ihtâratına (uyarmalarına) karşı sağır kalmazdı.

Demek, şeriat kitapları, birer şeffaf cam mâhiyetinde olmak lâzım gelirken, zamanın geçmesi, taklidçilerin hatası yüzünden paslanıp hicap olmuşlardır (engel olmuşlar). Evet bu kitaplar, Kur'an'a tefsir olmak lâzım iken, başlı başına tasnifat hükmüne geçmişlerdir.

Dinî ihtiyaçlarda cumhurun (halkın) bakışlarını doğrudan doğruya, mucizelik câzibesıyla parlak ve güzel olan ve kudsiyetle hâlelenmiş bulunan ve dâima iman vasıtasıyla vicdanı ihtizaza getiren Ezeli Hitabın timsali Kur'an'a çevirmek lâzımdır. Bu da üç yol ile olur:

1- Yâ müelliflerin (İslâmî mevzularda kitap yazarların) hakkıyla lâyıq oldukları derin bir hürmeti, emniyeti tenkit ederek kırıp, o örtüyü gidermektir. Bu ise tehlikelidir, insafsızlıktır, zulümdür.

2- Yahut, tederîcî (yavaş yavaş) ve hususî bir terbiye ile şeriat kitaplarını şeffaf bir tefsir sûretine çevirip, içinde Kur'an'ı göstermektir. Geçmiş müctehidlerin kitapları gibi; Muvatta, Fıkh-ı Ekber gibi...

Mesela, bir adam İbn-i Hacer'in kitaplarına baktığı vakit, Kur'an'ı anlamak ve Kur'an'ın dediğini öğrenmek maksadiyle nazar etmeli... Bu ikinci yol da zamana muhtaçtır.

3- Yahut cumhurun nazarını, ehl-i tarikatın yaptığı gibi, o örtünün üstüne çıkararak, üstünde Kur'an'ı gösterip, Kur'an'ın hâlis malını yalnız ondan istemek bilvâsita (başkası aracılığı ile, dolayısı ile) olan hükümleri vasıtanı aramaktır.

Bir şeriat âliminin vaazına nisbeten, bir tarikat şeyhinin vaazında bulunan tatlılık ve câzibe, bu sırdan ileri gelir.

Kararlaştırılmış işlerdendir ki, efkâr-ı âmmenin (kamuoyunun) birşeye verdiği mükâfât, gösterdiği rağbet ve teveccüh, ekseriya o şeyin kemâlîne nisbeten değildir; belki ona ihtiyaç derecesi nisbetindedir. Bir saatçının bir allâmeden ziyade ücret alması bunu teyit eder.

Eğer İslâmî cemaatlerin zarurî dînî ihtiyaçları bizzat Kur'an'a müteveccih olsa idi, o Kitab-ı Mübîn, milyonlarca kitaba taksim olunan rağbetten daha şedîd bir rağbete, ihtiyaç neticesi olan bir teveccühe mazhar olurdu. Bu suretle de nüfus (nefisler) üzerinde bütün mânâsıyla hâkim ve nâfiz olurdu. Yalnız tilâvetiyle (okunmasıyla) teberrük olunan bir mübarek derecesinde kalmazdı.

Bununla beraber, zaruriyat-ı diniyeyi, ihtilaflı, fer'î, cüz'î meseleler ile meczedip, ona tâbî kılmakta büyük bir tehlike vardır. Zira "Musavvibe"⁴ nin muhalifi olan "Tahtieci"lerden biri der ki: "Mezhebim haklıdır, hata ihtimali var. Başka mezhep hatadır, savaba (doğru olma) ihtimali var." Halbuki cumhur-u avâm, mezhepte imtizaç etmiş olan zaruriyatı (Kur'an'ın kati emir ve hükümlerini), içtihadî nazarî meselelerden açıkca ayırt edemeyeceği için, ehven ve vehmen tahtieyi (hatalı bulmayı) bazen teşmil edebilir. Bu ise, büyük bir tehlikedir. Bence, tahtieci, hubb-u nefisten ileri gelen inhisar-ı zihniyet illetiyle hastadır. Ve Kur'an'ın câmiyyetinden ve umum tabakat-ı beşere şümûl-ü hitabından gafletle mes'ûldür.

Hem tahtiecilik fikri, sû-i zan ve tarafgirlik hissini mebaı olduğundan, İslâm'da lâzım olan tesânüd-ü ervâh, tevhid-i kulûb, tahabbüb ve teâvüne büyük rahneler açmıştır. Halbuki hüsn-ü zanla, muhabbet ve vahdetle memuruz.

Bu meseleyi yazdıktan biraz zaman sonra, bir gece rüyada Cenab-ı Peygamber Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizi gördüm. Bir medresede huzur-u saadette bulunuyordum. Cenab-ı Peygamber (s.a.s.) bana Kur'an'dan ders vereceklerdi. Kur'an'ı getirdikleri sırada, Hz. Peygam-

4 Dört mezhep de haklıdır. Furuatta hak taaddüt eder (birden fazla olabilir) diyenlere ilm-i usûl istilâhınca "Müsavvibe" denir.

ber (s.a.s.) Efendimiz Kur'an'a ihtiramen ayağa kalktılar. O dakikada şu ayağa kalkmanın, ümmeti irşad için olduğu birden hatırıma geldi.

Daha sonra bu rüyayı ümmetin sâlihlerinden bir zâta hikâye ettim. Şu suretle tabir etti: “Bu büyük bir işâret ve müjdedir ki, Kur'an-ı Azîmüşşân lâıyk olduğu yüksek mevkiye bütün cihanda erişecektir.”

Üstad bu bölümde, İslam dünyasındaki Müslümanların Kur'anî hükümlere karşı gösterdikleri tembellik ve ihmalin en mühim sebebinin, Kur'an'ın zarurî hükümleri ile müçtehidlerin içtihadını bir birbirine karıştırmaları olduğunu söylüyor. Çünkü, bir söz ve hüküm karşısında insanların farklı tepki vermelerinin sebebi söyleyene göre değişir. Yani o sözü, kim söylemiş, hangi makamda söylemiş, bu çok mühimdir. Er söylemişse tesiri başkadır, komutan söylemişse başkadır. Dinî mevzularda ise, müçtehidin içtihadına bağlı olarak bir hüküm ortaya koyması başkadır, bizzat Cenab-ı Hakk'ın Kur'an'da emrini açıkca beyan etmesi başkadır. Me'hazin kutsiyeti çok mühimdir. Evet hüküm, Arş-ı Âzam'dan gelen mukaddes bir hüküm ise, vicdanlar derhal harekete geçer...

Ama, maalesef insanların çoğu, mezhep imamlarının görüşleriyle Kur'an'ın emirlerini ayırt edemeyecek durumda olduğu için, o mezhebin âlimlerinin yazdıkları kitaplardaki emir ve hükümleri iç içe girmiş olarak buluyorlar. Hâlbuki, bütün mezheplerde, zaten yüzde doksan Kur'an'ın hükümleri hâkimdir. Yüzde on içtihadî cüzî meseleler vardır. Ama kitaplardaki bilgilerin hepsini de kendi mezhep imam ve müçtehidlerinin olduğunu zanneden insanlar, tavırlarını da ona göre belirlerler. Hâlbuki yüzde doksan hükümler Kur'an'ın, yani Allah'ın emirleridir.

Daha büyük bir tehlike de, tahticilerden gelmektedir. Çünkü onlar mezhep konusunu ele alırken, mezhep imamlarının ve müçtehidlerinin içtihadlarına bakarak: “Benim mezhebim haktır, ama hatalı da olabilir. Başka mezhep hatalıdır, ama hak da olabilir.” diye hüküm verirler. Hani, “Bir müçtehid içtihad eder de içtihadında isabet ettirirse iki sevap vardır; isabet ettiremezse, bir sevap vardır.” Çünkü Allah için gayret etmiş, O'nun rızasını içtihadıyla bulmaya çalışmıştır. Ama burada bile yine bir sevap var deniliyor. “Yok... Onlara gö-

re, demek isabet ettiremeyebilirmiş de... Öyleyse mezheplerin içindeki içtihadlı mevzularda hata olabiliymiş.” diyerek böyle yanlış ve hatalı bir anlayışa ulaşabiliyorlar. Şimdi siz, bu tahtıccı anlayışı avam arasına yayarsanız, onlar da mezheplerin içinde bulunan yüzde doksan zarurî ve kesin olan Kur’anî hükümleri bilemeyecekleri için, bu hatalı görme meselesini hepsine, yani-hâşâ-Kur’an’ın hükümlerine de bilmeyerek yayabilirler. Artık neticedeki vehameti düşünün.

Böyle olunca, hata edebilecek insanların verdikleri hüküm ve kararlar böyle bir halk üzerinde nasıl tesirli olabilir? Onun için mezheplerdeki hükümlerde, ilgili meselelerde, bu hüküm doğrudan Kur’an’ındır, diye açıkca kutsî kaynak gösterilmelidir ki, insanlar üzerinde tesirli olsun ve yaşamaya teşvik teşkil etsin.

Bediüzzaman Hazretleri, daha sonra yazdığı 25. Söz’de Kur’an’ın kırk yönden mucize olduğunu ispat etmiş ve Kur’an’ın lâıyk olduğu yüksek mevkiye bütün cihanın da erişmesi için gerekli gayreti göstermiştir...

Bu Sünûhât Risalesinden sonra yazılan 28. Mektup’un 7. Meselesinde Bediüzzaman Hazretleri şöyle demektedir:

“Eski Harb-i Umûmî’den evvel ve öncelerinde, sâdık bir vâkıada görüyorum ki, Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağı’nın altındayım. Birden o dağ, müthiş infilâk etti. Dağlar gibi parçaları, dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum vâlidem yanımdadır. Dedim: ‘Ana korkma! Cenab-ı Hakk’ın emridir; O Rahîm’dir ve Hakîm’dir.’ Birden, o hâlette iken, baktım ki, mühim bir Zât bana âmirâne diyor ki: ‘T’caz-ı Kur’an’ı (Kur’an’ın mucizeliğini) beyan et!’ Uyandım, anladım ki bir büyük infilâk olacak. O infilâk ve inklâptan sonra, Kur’an etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya, Kur’an, kendi kendini müdafaa edecek. Ve Kur’an’a hücum edilecek; mucizeliği, Onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu mucizeliğin bir nevini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak, benim gibi bir adam namzet olacak. Ve namzet olduğumu anladım.”

“Onların işleri aralarında şûradır (istişare ve meşverettedir).” (Şûrâ, 38) “İş hususunda onlarla istişare et.” (Âl-i İmran, 159)

Tarih bize gösteriyor ki, İslâm (Müslümanlar) ne derece dine temes-sük etmiş (yapışmış) ise terakki etmiş, ne vakit dinde zaaf göstermişse gerilemiştir. Başka dinlerde ise, bilakis, kuvveti (yani kuvvetli bağlanma-ları) zamanında vahşet, zaaf gösterdiklerinde medenilik hâsil olmuştur.

Peygamberlerin çoğunun Şarkta gönderilmiş olması, kader-i Ezelînin bir remzi (işareti)dir ki, Şarkın hissiyatına hâkim, dindir. Bu-gün Âlem-i İslamdaki tezâhürât da gösteriyor ki, Âlem-i İslâmı uyan-dıracak, şu mezelletten kurtaracak, yine o histir.

Hem de sâbit oldu ki, bu devlet-i İslâmiyeyi (Osmanlı Devletini) bütün öldürücü müsâdemâta (vuruşmalara) rağmen, yine o his muha-faza etmiştir. Bu hususta Garba (Batıya, Avrupa'ya) nisbetle ayrı bir hususiyete mâlikiz; onlara kıyas edilemeyiz.

Saltanat ve hilâfet gayr-ı münfek (birbirinden ayrılmaz), mütte-hid-i bizzattır (aslında birliktedir). Cihet muhtelifdir. Binaenaleyh, bi-zim padişahımız, hem sultandır, hem halifedir ve Âlem-i İslâmın bay-rağıdır.

Saltanat itibariyle otuz milyona nezaret ettiği gibi, hilâfet itibariy-le üçyüz milyonun arasındaki nûrânî râbitanın aksettiği aynası, dayan-ma noktası ve medetkârı (kurtarıcısı) olmak gerektir.

Saltanatı sadâret (sadrızamlık, başbakanlık), hilâfeti meşihat (şey-hülislamlık) temsil eder.

Sadâret üç mühim şûrâya bizzat istinad ediyor, yine kifâyet etmi-yor. Halbuki böyle inceleşmiş ve çoğalmış münasebetler içinde, içtihadlardaki müthiş anarşi, İslâmî fikirlerdeki dağınıklık, fâsid mede-niyetin müdâhalesiyle ahlâktaki müthiş gerileme ile beraber, Meşihat (Şeyhülislamlık) tarafı bir şahsın içtihadına terk edilmiş.

Ferd hâricî tesirlere karşı daha az mukavemetlidir. Dış tesirlere ka-pılmakla çok dinî hükümler fedâ edildi.

Hem nasıl oluyor ki, işlerin basitliği taklid ve teslim câri olduğu zamanda, velev ki intizamsız olsun, yine Meşihat bir şûrâya, en azın-dan kazaskerler gibi, mühim şahsiyetlere istinad ederdi. Şimdi iş basit-

likten çıkmış, taklid ve ittibâ gevşemiş olduğu halde, bir şahıs nasıl kifayet eder?

Zaman gösterdi ki, hilâfeti temsil eden şu Meşihat-ı İslâmiye, yalnız İstanbul ve Osmanlılara mahsus değildir. Umum İslam'a şâmil yüce bir müessesedir. Bu sönük vaziyetiyle, değil koca Âlem-i İslamın, belki, yalnız İstanbul'un irşâdına da kâfi gelmiyor. Öyle ise, bu mevki öyle bir vaziyete getirilmelidir ki, Âlem-i İslam ona itimad edebilsin. Hem menba, hem mâkes vaziyetini alsın. Âlem-i İslam'a karşı dinî vazifesini hakkıyla îfâ edebilsin.

Eski zamanda değiliz. Eskiden hâkim tek bir şahıs idi. O hâkimin müftüsü de, onun gibi münferid bir şahıs olabilirdi. Onun fikrini tasbih ve tadil ederdi. Şimdi ise, zaman cemaat zamanıdır. Hâkim, cemaatin ruhundan çıkmış, az hassas, sağırca, metin bir şahs-ı manevidir ki, şûralar o ruhu temsil eder.

Şöyle bir hâkimin müftüsü de ona uygun cinsten olup, yüce ilmi bir şûradan meydana gelen bir şahs-ı manevi olmak gerektir. Tâ ki, sözünü ona işittirebilsin. Dine taalluk eden noktalardan, sırat-ı müstakîme sevk edebilsin. Yoksa, ferd dâhi de olsa, cemaatin ferd-i manevisine karşı sivrisinek kadar kalır. Şu mühim mevki (Şeyhülislamlık), böyle sönük kalmakla, İslâm'ın hayat düğümünü tehlikeye maruz bırakıyor.

Hatta diyebiliriz ki, şimdiki zâaf-ı diyanet (dini yaşayıştaki zayıflık) ve şeâir-i İslâmiyedeki lâkaytlık ve içtihadlardaki kargaşa ve anarşi, Meşihatın zaafından ve sönük olmasından meydan almıştır. Çünkü, hâricte bir adam reyini (görüş ve içtihadını), ferdiyete dayanan Meşihata karşı muhafaza edebilir. Fakat böyle bir şûraya istinad eden bir Şeyhülislam'ın sözü, en büyük bir dâhiyi de, ya içtihadından vazgeçirir ya o içtihadı ona münhasır bırakır.

Her müstaid (içtihad kabiliyeti olan), gerçi içtihad edebilir. Lâkin içtihadı o vakit amel düsturu olur ki, bir nevi icmâ veya cumhurun tasdikine iktiran ede (yakın ola).

Böyle bir Şeyhülislam mânen bu sırra mazhar olur. Şariat-ı ğarra da daima icma ve cumhurun reyî fetvaya medar olduğu gibi, şimdi de görüşlerin kargaşasından kurtulmak için, böyle bir faysala (doğruyu yanlıştan ayırıcıya) kat'i lüzum vardır.

Sadaret, Meşihat, iki cenahtır (kanattır). Şu devlet-i İslâmiyenin bu iki cenahı birbirine eşit ve denk olmazsa, ileri gidilmez. Gidilse de, böyle fâsid (bozuk) bir medeniyet için mukaddesâtından soyunup sıyrılıp çıkmak gerekir.

İhtiyaç her işin üstadıdır. Şöyle bir şûraya ihtiyaç şiddetlidir. Hilâfet Merkezinde kurulmazsa, mecburen başka bir yerde teşekkül edecektir. Bu şûranın bazı mukaddematı (başlangıç için ön hazırlıkları) olan İslâmî Cemaatların teşkilatlanması ve vakıfların Meşihata ilhakı (devredilip verilmesi) gibi işlerin daha evvel tahakkuku münasip ise de, baştan başlansa, sonra mukaddemat hazırlansa, yine maksad hâsil olur.

Daire-i intihabiyeleri (seçim daireleri) hem mahdut, hem muhtelif olan âyan ve mebusların resmî vazifeleri itibariyle bilvâsıta ve dolayısıyla bu işe tesiri olabilir. Halbuki vâsıtasız, doğrudan doğruya bu en büyük vazifeyi üzerine alacak, hâlis İslâm bir şûra lâzımdır.

Birşey “mâ vudia leh”inde (konulması ve kullanılması gereken esas yerinde) istihdam edilmezse atâlete uğrar, istenilen eseri göstermez. Binâenaleyh, mühim bir maksad için kurulan “Dâr’ül- Hikmet’il- İslâmiye” yi, şimdiki âdî (sıradan) bir komisyon derecesinden çıkarıp, Meşihat’taki dâirelerin reisleriyle beraber şûranın tabii âzâsı addetmek ve hariçteki Âlem-i İslâmdan, şimdilik onbeş- yirmi kadar İslâmın dînen, ahlâken itimadını kazanmış seçkin ulemâsını celbeylemek, bu büyük meselenin esasını teşkil eder.

Vehham olmamalıyız. Korkmakla din rüşvet verilmez. Dinin zaafiyeti bahanesine olan müzahraf (dışı süs, içi pis) medeniyete lânet! Korku ve zaaf hâricî tesirleri üzerimize saldırma cesareti verdirebilir. Muhakkak maslahat (fayda), mevhum (vehmî, kuruntu) zararlar için fedâ edilmez.

Tevfik (muvaffak kılmak) Allah’tandır...

Üstad Hazretleri, Lemaat ve Mektubat gibi eserlerinde, bu vatan için üç mühim kaleden bahsetmektedir. Bunlar; ordu, üniversite ve tekke... Tabii bunların da ruhu, dinî hissiyatımız. Bir Doğu devleti olan Osmanlı’nın Batı devletlerinden bölge olarak farkı vardır. Nasıl bazı bitkiler sadece kendilerine uygun iklim ve bölgelerde yetişir; Peygamberlerin çoğunun Doğu’ya gönderilmesi de bir remiz ve işaret ki, Doğu’yu ayağa kaldıracak dindir, İslâmî hissiyattır.

Onun için bu muazzam meselenin iyi bir temele oturtulması gerekmektedir.

Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin diğer dünya devletlerinden çok farklı bir tarafı vardır. Osmanlı padişahları Yavuz Sultan Selim'den itibaren halife olmuşlardır. Yani iki yönleri vardır: Osmanlı'nın hâkim olduğu topraklarda sultan olmakla beraber, onların dışındaki âlem-i İslâm topraklarının ve insanların da halifesidirler. Bu sebeple 30 milyonun sultanı olan bir padişah aynı zamanda 300 milyonun da halifesidir.

Padişahların saltanat yönünü sadaret, yani sadrazamlık temsil eder; halifelik yönünü de şeyhülislâmlık temsil eder. 30 milyonu temsil eden sadrazamlık, üç mühim şûrâya ayrıldığı halde yeterli olmamaktadır. 300 milyonu temsil eden şeyhülislâmlık için, hiç şûrâya dayanmayan, tek başına bir şeyhülislâmlığın yeterli olması mümkün müdür? Hem meseleler çoğalmış, yepyeni problemler ortaya çıkmıştır, bütün bu yeni durumlar karşısında Müslümanların ve Müslümanlığın bir şey söylemesi gerekmektedir. Sosyalizm, işçi konuları, bankacılık, emeklilik ve sigorta gibi bütün dünyanın kabullendiği bazı hususlarda, Osmanlı Devleti'nin de bunları kabul etmesi için büyük devletlerden baskılar da bulunmaktaydı. Bu durumda tek başına bir şeyhülislam ne kadar dayanabilir ve nasıl bir çözüm üretebilir? Mutlaka İslam dünyasından seçme ulemanın da içlerinde bulunacağı problemleri çözecek şûrâların kurulması gerekmektedir.

Üstad'ın bu teklifi aslında çok önemlidir. Ama maalesef gerçekleştirilememiştir.

Hatta 1789 Büyük Fransız İhtilâli'nden sonra bütün dünyaya yayılan hürriyet, adalet ve müsâvat gibi kavramlar her yerde tesirini hissettirmiştir. Arkasından sosyal haklar ve sosyalizm düşüncesi dünyayı sarmaya başlamıştır. Rusya'da ve Çin'de komünizme varıp dayanan bu ideolojilere karşı, tâ baştan İslam dünyası bir görüş ortaya koyamamıştır. Halbuki mazlum ve mağdur kalabalıkları hedefleyen bir ideolojye dönüşen bu anlayışa karşı, bir şey denmesi gerekiyordu. Zira daha sonra Orta Doğu, Afrika, Filipinler ve oralarda bulunan Müslüman toplumlar, inançları ve sosyal hakları konusunda ikilem yaşadılar.

Sadece bunlar değil, anne karnındaki beyin gibi hassas organları özürdürü ceninlerin durumları ne olacak? Ve benzeri sorular, yani eski dönemlerde içtihad veya fetva konusu olmamış durumlar hakkında artık şahıslardan çok encümen-i dânişlerin karar vermesi gerekmektedir.

İşte, tâ 1920 senesinde, bütün bunlar için tedbir alınmasını söyleyen Bediüzzaman Hazretleri çözüm olarak tekliflerini göstermiştir.

Ayrıca onun, dünya çapında gelişen olaylar hakkında bizzat kendisinin söylediği sözler ve yaptığı teklifler vardır. Lemaat isimli manzum eserinde Bediüzzaman Hazretleri Birinci Dünya Savaşı sırasındaki sarsıntının, ileride İslam dünyasına istiklâl ve istikrar getireceğini, belki Garb'ı, garip (gurupta batıcı) ve Şark'ı şârik (parlak) hale getireceğini haber vererek diyor ki:

“Bir vakit biri dedi: ‘Medeniyet-i küffar, İslam’a belâ oldu. Şimdi Sosyalistlik çıktı. Dünyayı karıştırdı. Müfritleri dehşetli.’ Ben demiştim: ‘Hiç korkma! medeniyet-i avam, sosyalistliğin gayesidir. Düsturları bozmuyor İslâmî esâsâtı. Düşünsün Avrupalı... Fakat havassa (üst tabakaya) mahsus medeniyet-i sefihe (Avrupa medeniyeti) bozmaya çalışırdı. İslâm’a pek pahalı düştü hem de belâlı... Büyük rüşveti aldı. Zira ki, maddiyunluk, hem engizisyonluk mayası ile yoğrulmuş şu hâzır medeniyet, câzibeli ve cerbezeli, aldatıcı ve teşvik edici vâsıtalarla donatılmış, hevesle câzibedâr, o sehâr (büyüleyici) ve fettan (medeniyet); din, namus, fazilet ve yüce hissiyat bedeline kendini Müslümanlara satıyor. Şaşaalı bir hayat gösterip takdim eder. Dinden, hem de nâmustan, hem de bir-iki katlı fazla rüşvet alıyor... Fakat sosyalizm ise, basit ve hem de sâde bir hayat gösterir, cumhura takdim eder. Onun da mukabili kimseyi dinden, nâmustan büyük bir hisse vermeye hem de fedâ etmeye mecbur etmez, edemez. Hem de kimse hissetmez kendini ona borçlu... Nasıl, her bir insanda gıdaya ihtiyaç var, onun gibi zevke de bir ihtiyacı vardır. Nefis ve hevâ yolunda süflî ve zelil zevki tatmin olmazsa, ruh ve hüda (hidayet) vechinde zevkini arayacak. Mesela, burada iki adam var, sen de onlara davetlisin. Birincisi, pek şaşaalı, hem câzibedar eğlenceli, heveskâr bir şekilde seni bir ziyafete teşriflerle çağırır. Öbürü ise, sade fakirâne bir yerde, hem basit bir

çorbaya seni herkesle beraber çağırır. Namaz vakti de gelmiş. Birinci davet için ki, o pek şaşaalı, şen, cemaati ve sünneti belki de hem namazı terk edersin, gidersin. Zevksiz diğer davet için, zevk-i rûhânî olan, bitmeyen lezzete sahip ibadet ve sünneti terk etmezsin. (İşte) birinci ziyafet ise, şimdiki medeniyet; ikinci ziyafetse, avâmî medeniyet. O daha adaletli. Hâlis adâlet, İslâmiyet'ten çıkar. Ruha hayat veriyor, hayatını öldürmez. Zulmetsizdir hayatı, hakikattir kemâlî. İslâm, bir ibret aldı. İslamiyet eskiden gaflet edip de küstü. Hıristiyanlık dini ise, kendi gâlip hasmını –ki, medeniyetle fenni- dost ederek hileli (bir yolla) kendine mâl ederek, o iki silah ile bize galebe çaldı. Şimdi, Şark'ta müthiş bir silah imâl edilir, yakın oldu ikmâlî. Bunun kısm-ı azamı, hem haktır hem malımız. Biz sahip olmalıyız. Zira, hak kısmı hakkımızdır. Muzahraf (yaldızlı ve bozuk) kısmı ise, onlara bırakılmalı. Başlarına vurmali. Eğer (fen ve medeniyetten uzak kaldığımız gibi) bundan (da) müstağnî kalıp eskisi gibi küsek, o hileci Hıristiyanlık kendine dost ederek onu aleyhimize kullanıp İslâm'ın zararına yine istihdam eder. (Bu sosyalizmin) karşısında husumetle dayanmak pek güç olur. O, yeni bir fikirdir; hem belâli, hem faydalı. Cumhura (halka) müteveccih muhatabı, avamdır. Şu cumhur-u avama tevcih olan bir fikir, kutsiyet almazsa zeval bulması yakın olur, çabuk söner de ölür. O yeni (eşitlik, sosyal haklarla ilgili) düsturlara, bir kutsiyet verecek iki muazzam din var. (Müslümanlık ve Hıristiyanlık) Şu Şarkî keskin fikir vakta ki, gözünü açmış başında duran hasmı Hıristiyanlık dinini bulmuş. Öyle ise o fikir, onunla (şu andaki kapitalist Hıristiyan dünya ile) hiç barışmaz elbette. O fikir ve meslek, bekâ ve yaşamak ister. Yaşaması için cumhurda (halkta) kat'i şekilde yerleşmek ister. Avamın, kalben kabul ile kalbinde yerleştirmesi için bir kutsiyet ister. Kutsiyeti verecek, ictimâî din ister. Avam halkı çok düşünen, ih-sanlı, merhametli bir şeriat ister... Demek ister istemez dehâlet edecek, İslâmiyet'e teslim olacak, ya ölecek, bunu iyi bilmeli.”

Gerçekten eğer Bediüzzaman Hazretlerinin teklif ettiği gibi, meşihatta İslâm dünyasından seçilmiş âlimlerle beraber, bütün âlimlerimizden meydana gelmiş şûrâlarımız ve encümen-i dânişlerimiz olsaydı ve mesela sosyal haklar mevzuunda İslâmiyet'in bütün insanlara, bilhassa işçilere tanıdığı haklar ele alınıp sosyalizm bir bir göz-

den geçirilseydi ve insanlığa İslâmiyet'in bu hususta günümüze bakan güzel ve parlak yüzü arz ve takdim edilebilseydi, herhalde insanlık bu kadar yanlışlara gitmeyecek ve bu kadar acılar çekmeyecekti. Hiç olmazsa İslâm ülkelerinde, sosyalizmin de ötesinde dinsiz bir esas üzerine oturtulan komünizmin girdabına düşüp mahvolan bunca bedbaht gencimiz olmayacaktı.

Hem de çok seneler önce İslâmiyet'in yeterliliği ve güzelliği bütün dünyaya, bilhassa ilim ve düşünce dünyasına tanıtılmış olacaktı.

Rüyada Bir Hitabe

Meâli ve hatırdaki kalan sözleri aynendir.

1335 (1918) senesi Eylül'ünde, dehrin hâdisatının verdiği yeis ile, şiddetle muzdarip idim. Şu kesif zulümat içinde bir nur arıyordum. Mânen rüya olan yakazada (uyanıklık halinde) bulamadım. Hakikaten yakaza olan rüya-yı sâdıkada bir ziyâ gördüm. Tafsilâtı terkederek, yalnız bana söylettirilmiş noktaları kaydedeceğim. Şöyle ki, bir Cuma gecesinde uyku ile âlem-i misâle girdim. Biri geldi, dedi: - Mukadderât-ı İslâm için teşekkül eden bir Meclis-i Muhteşem seni istiyor.

Gittim, gördüm ki, münevver, emsâlini dünyada görmediğim, selef-i sâlihînden ve (geçmiş) asırların meb'uslarından (müceddidlerinden) her asrın mebusları içinde bulunur bir Meclis gördüm. Hiçap edip kapıda durdum. Onlardan bir zât dedi ki: -Ey felâket, helâket asrının adamı, senin de bir re'yin var. Fikrini beyan et!

Ayakta durup dedim:

-Sorun, cevap vereyim.

Biri dedi:

-Bu mağlubiyetin neticesi ne olacak; galibiyette ne olurdu?

Dedim:

-Musibet şerr-i mahz (tamamen şer) olmadığı gibi, bazen saadette felâket olduğu gibi, felâkettten dahi saadet çıkar. Eskiden beri i'lâ-yı kelimetullah ve bekâ-yı istiklâliyet-i İslâm için, farz-ı kifâye-i cihadı de-

ruhte ile kendini yek vücud olan Âlem-i İslâma fedâyâ vazifedar ve hilâfete bayraktar görmüş olan bu devlet-i İslâmiyenin felâketi, Âlem-i İslâmın gelecekteki saadetiyle telâfi edilecektir.

Zira, şu musibet, hayat mayamız ve âb-ı hayatımız olan uhuvvet-i İslâmiyenin inkişâfını ve ihtizazını hârikulâde hızlandırdı. Biz incinirken Âlem-i İslâm ağlıyor. Avrupa ziyâde incitse, bağıracaktır. Şayet ölsek, yirmi (yirmi milyon) öleceğiz, üçyüz (üçyüz milyon) dirileceğiz. Hârikalar asrındayız. İki- üç sene ölümden sonra meydanda dirilenler var.

Biz bu mağlubiyetle âcıl bir saadeti kaybettik. Fakat ileride gelecek devamlı bir saadet bizi bekliyor. Pek cüz'î ve değışken ve mahdut olan hâli (şu andaki durumu), geniş istikbal ile mübâdele eden kazanır...

Birden Meclis tarafından denildi:

-İzah et!

Dedim:

-Devletler, milletler muhârebesi, tabakat-ı beşer muhârebesine terk-i mevki ediyor. Zira beşer esir olmak istemediği gibi, ecir (ücretle çalışan amele) olmak da istemez.

Gâlip olsa idik, hasmımız ve düşmanımız elindeki müstebid cereyana belki daha şiddetli kapılacaktık. Halbuki o cereyan hem zâlimâne, hem Âlem-i İslâmın tabiatına münâfi, hem ehl-i imanın ekseriyet-i mutlakasının menfaatine zıt, hem ömrü kısa, parçalanmaya namzettir. Eğer ona yapışsa idik, Âlem-i İslâmı fitratına, tabiatına muhâlif bir yola sürükleyecektik.

Şu habîs medeniyet ki, biz ondan yalnız zarar gördük. Şeriat nazarında merdut ve kötülükleri iyiliklerine galebe ettiğinden, maslahat-ı beşer fetvâsıyla mensuh (hükmü kaldırılmış) ve insanlığın uyanmasıyla inkıraza (yıkılmaya) mahkûm, sefih, mütemerrid, gaddar, manen vahşî bir medeniyetin himâyesini Asya'da deruhte edecek idik.

Meclisten birisi dedi:

-Neden Şeriat şu medeniyeti⁵ reddeder?

5 Bizim muradımız, medeniyetin güzellikleri ve insanlara menfaati bulunan iyilikleridir. Yoksa, medeniyetin günahları, seyyiatları değil ki, ahmaklar o seyyiatları, o sefâletleri güzellikler zannedip taklid ederek, malmızı harap ettiler. Medeniyetin günahları, iyiliklerine galebe edip, seyyiati hasenatına üstün gelmekle, insanlık iki "Dünya Harbi" ile iki dehşetli tokat yiyip, o günahkar medeniyeti zir ü zeber edip öyle bir kustu ki, yeryüzünü kanla bulaştırdı. İnşaaallah, istikbaldeki İslâmiyetin kuvveti ile, medeniyetin güzellikleri galebe edecek yeryüzünü pisliklerden temizleyecek, umumî sulhü de temin edecek.

Dedim:

-Çünkü, beş menfî esas üzerine kurulmuştur.

Nokta-i istinadı kuvvettir. O ise, şe'ni, (vaziyet ve potansiyeli) tecâvüzdür.

Hedef-i kastı menfaattir. O ise, şe'ni, tezâhümdür (birbirini sıkıştırmaktır.)

Hayatta düsturu, cidâldır (mücâdeledir). O ise, şe'ni tenâzudur (kavga, çekişmedir).

Kitleler arasındaki râbitası, başkasını yutmakla beslenen ırkçılık ve menfî milliyettir. O ise, şe'ni, böyle müthiş tezâdümdür (vuruşmadır).

Câzibedar hizmeti, heva ve hevesi teşçi (teşvik ve kamçılama) ve arzularını tatmin ve isteklerini kolaylaştırmaktır. O hevâ ise, şe'ni insâniyeti, melek derecesinden kelp derekesine indirmektir. İnsanın mânen mesh olmasına sebep olmaktır. (Yani kötü arzularının esiri olan kişi, artık sûreten insan görünümünde olsa bile, mânen, iç yapısı itibarıyla dört ayaklılar seviyesine düşmüştür.)

Bu medenilerden çoğunun, eğer içi dışına çevrilse, kurt, ayı, yılan, huzır, maymun, postu görülecek gibi hayâle gelir.

İşte, onun için bu medeniyet-i hâzıra, insanların yüzde seksenini meşakkate, bedbahtlığa atmış; yüzde onunu hayâlî bir saadete çıkarılmış; diğer yüzde onunu da ortada bırakmış. Saadet odur ki, külle (herkese), ya eksere (çoğunluğa) saadet ola. Bu ise, azınlığın da en azındır ki, insanlığa rahmet olan Kur'an, ancak umumun, en azından ekseriyetin saadetini içinde taşıyan bir medeniyeti kabul eder.

Muhterem müellif bu kısmı sonradan ilave etmiştir.

Hem serbest hevânın tahakkümüyle, zarurî olmayan ihtiyaçlar zarurî ihtiyaçlar hükmüne geçmişlerdir. Bedevilikte bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç ve fakir etmiştir. Çalışarak kazanılan, masrafa kâfi gelmediğinden, hileye, harama sevk etmekle, ahlakın esasını şu noktadan ifsâd etmiştir. Cemaate, nev'e verdiği servet ve haşmete bedel, ferdi, şahsı fakir, ahlaksız etmiştir.

İlk çağların bütün vahşetini, bu medeniyet bir defada kustu!..

Âlem-i İslâmın şu medeniyete karşı çekimsizliği ve soğuk davranması ve kabulde zorlanması dikkat çeken bir noktadır. Zira istiğna (başkasına ihtiyaç duymama), ve istiklâliyet hâssasıyla mümtaz olan şeriatteki İlahî hidayet, Roma felsefesinin dehâsıyla aşılınmaz, imtizaç etmez, asimile olmaz, tâbî olmaz.

Bir asıldan ikiz olarak doğan eski Roma ve Yunan'ın iki dehâları, su ve yağ gibi uzun zaman geçtiği, medeniyet ve Hıristiyanlık mezcedip birleştirmek için çalıştığı halde, yine istiklâllerini muhafaza ettiler. Âdetâ tenâsüh geçirecek o iki ruh şimdi de başka şekillerde yaşıyorlar. Onlar ikiz iken hem de onları birleştirecek sebepler varken birleşme gerçekleşmezse, şeriatın ruhu olan hidayet nuru da, o karanlık ve zâlim medeniyetin esasları olan Roma dehâsıyla hiçbir vakit mezcedip olunmaz ve yutulamaz...

Dediler:

-Şeriat-i Gârrâ'daki medeniyet nasıldır?

Dedim:

-Şeriat-ı Ahmediye'nin (s.a.s.) tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet ise ki, şu hâzır medeniyetin ortadan kalkmasından sonra inkişaf edecektir. Onun, menfi esasları yerine müsbet esaslar vaz' eder (koyar).

İşte nokta-i istinad, kuvvete bedel haktır ki, şe'ni adâlet ve tevâzündür (denklik ve eşitlik).

Hedef de menfaat yerine fazilettir ki, şe'ni muhabbet ve tecâzübdür (birbirine karşı duyulan yakınlık hissidir.)

Cihetü'l- Vahdet (birlik ve birleştiricilik yönü) de ırkçılık ve milliyet yerine, dînî, vatanî ve sınıfî râbitadır ki, şe'ni samimi uhuvvet ve karşılıklı sulh ve hâricin tecâvüzüne karşı yalnız müdafaadır. Hayatta cidal ve çarpışma düsturu yerine yardımlaşma düsturudur ki, şe'ni ittihat ve tesânüddür (dayanışmadır).

Hevâ yerine hüdâdır ki, şe'ni insanîyet yönünden terakki ve rûhen tekâmüldür. Hevâ (nefsânî, kötü arzuları) tahdid eder (sınırlar), nefsin süflî, âdî hevesâtının kolaylaştırılmasına bedel, ruhun ulvî hissiyatını tatmin eder.

Demek, biz mağlûbiyetle ikinci cereyana takıldık ki, mazlumların ve cumhurun cereyanıdır. Başkalarından yüzde seksen fakir ve mazlumsa; İslâm'dan doksan, belki doksan beştir.

Âlem-i İslâm şu ikinci cereyana karşı lâkayd veya muâriz kalmakla hem istinadsız, hem bütün emeğini heder, hem onun istilâsıyla istihâle maruz kalmaktan ise, akıllı davranıp onu İslâmî bir tarza çevirip, kendine hâdim kılmaktır. Zira düşmanın düşmanı, düşman kaldıkça dosttur. Nasıl ki, düşmanın dostu, dost kaldıkça düşmandır...

Şu iki cereyan birbirine zıt, hedefleri zıt, menfaatleri zıt olduğundan; birincisi dese "Öl!", diğeri diyecek "Diril!" Birinin menfaati zarar, ihtilaf, tedennî, zaaf, uyumamızı gerektirdiği gibi; ötekinin menfaati da, kuvvetimizi, ittihadımızı bizzarure iktiza eder.

Şark husûmeti, İslâm'ın inkişafını boğuyordu, zâil oldu ve olmalı. Garb husûmeti, İslâm'ın ittihadına, uhuvvetin inkişafına en müessir sebeptir, bâki kalmalı.

Birden o meclisten tasdik emâreleri tezâhür etti.

Dediler:

-Evet, ümitvar olunuz. Şu istikbal inkılâbı içinde, en yüksek gür sadâ, İslâmın sadâsı olacaktır!..

Tekrar biri sordu:

-Musibet, cinayetin neticesi, mükâfatın mukaddimesidir. Hangi fiiliniz ile kadere fetva verdirdiniz ki, şu musibetle hükmetti. Umûmî musibet ekseriyetin hatasının neticesidir. Hazırda mükâfâtınız nedir?

Dedim:

-Mukaddimesi üç mühim erkân-ı İslâmiyedeki ihmâlimizdir. Namaz, oruç, zekat... Zira, yirmi dört saatten yalnız bir saati, beş vakit namaz için Hâlık Teâlâ bizden istedi. Tembellik ettik; beş sene yirmi dört saat talim, meşakkat, tahrik ile bir nevi namaz kıldırıldı.

Hem senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık; keffâreten beş sene oruç tutturdu.

Ondan, kırktan yalnız biri, ihsan ettiği maldan zekat istedi. Cimrilik ettik, zulmettik, O da bizden yığılmış zekâtı aldı. Ceza, amel cin-sindendir.

Hazır mükâfâtımız ise: Fâsık, günahkâr bir milletten, beşte bir olan dört milyonu velâyet derecesine çıkardı; gazilik, şehitlik verdi. Müşterek hatadan meydana gelen müşterek musibet, mâzi günahını sildi.

Yine biri dedi:

Bir âmir, hata ile felâkete atmış ise?

Dedim:

-Musibete düşenler mükâfât ister. Ya hata eden âmirin hasenâtı (iyilik ve sevapları) verilecektir; o ise hiç hükmünde veya (Allah'ın) gayb hazinesi verecektir. Hazine-i gaybda böyle işlerdeki mükâfât ise, şehitlik ve gazilik derecesidir.

Baktım, Meclis (dediklerimi) beğendi. Heyecanımdan uyandım. Kendimi terli, elpençe yataкта oturmuş buldum. O gece böyle geçti...

Aynı gün, pür-ümit, başka ve dünyevî bir Meclise gittim. Dünyeviler dediler:

-Neden geldin geleli siyâsete karışmıyorsun?

Dedim:

-Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınıyorum. Evet, İstanbul siyaseti, İspanyol hastalığı gibi bir hastalıktır. Fikri hezeyanlaştıtır. Biz bizzat kendi kendimize hareket etmiyoruz. Bilvâsita hareketliyiz. Avrupa üflüyor, biz burada oynuyoruz. O uyutmakla telkin eder. Biz kendimizden hayal edip, sağircasına, tahribimizde telkinlerinin eserini icrâ ederiz.

Madem ki menba Avrupa'dır. Gelen cereyan, ya menfi veya müs-bettir. Menfiye kapılan, harf gibi "Kendinden başka olan bir mânâya delâlet eder" yahut "Kendinden olan mânâya delâlet etmez." diye tarif edilir. Demek bütün hareketleri, bizzat hâriç hesabına geçer. Çünkü iradesi hükümsüzdür. Niyetinin hâlis olması fayda vermez. Bilhassa, menfi iki cihet zaaf ile hâriç cereyanın kuvvetine akılsız bir âlet olur.

Diğer müs-bet cereyan ise ki, dâhilden muvâfık şeklini giyer. İsim gibi "Kendinde bulunan bir mânâya delâlet eder." Hareketi kendinedir. Tebaî (dolayısıyla) hâricedir. Lâzım-ı mezheb, mezheb olmadığından (Kişinin esas maksadı ve muradı olan fiil veya sözüne ikinci bir husus daha lüzum ve terettüb etse, o bundan mesul tutulmaz. Çünkü o bu-

nu iltizam etmiş değildir), belki muâhâze edilmez. Bilhassa iki cihetle kuvveti, hâriç cereyanın müsbet ve zaafına inzımam etse, hârici kendine şuursuz bir âlet edebilir.

Dediler:

-Dinsizliği görmüyor musun, meydan alıyor. Din nâmına meydana çıkmak lâzım.

-Evet, lâzımdır. Fakat kat'î bir şart ile ki, bu hususta harekete geçiren, aşk-ı İslâmiyet ve hamiyet-i diniye olmalı. Eğer harekete geçiren ve tercih sebebi, siyâsetçilik veya tarafgirlik ise, tehlikelidir. Birincisi hata da etse, belki affolunur. İkincisi isabet de etse, mes'uldür.

Denildi:

-Nasıl anlarız?

Dedim:

-Kim fâsık siyasetdaşını, dindar muhalifine, su-i zan bahâneleriyle tercih etse, harekete geçiren siyâsetçiliktir. Hem umumun mukaddes malı olan dini, inhisar zihniyetiyle kendi meslekdaşlarına daha ziyâde has göstermekle, kuvvetli bir ekseriyette dine aleyhtarlık meyli uyardırmakla nazardan düşürmek ise, harekete geçiren tarafgirliktir.

Mesela, İki adam dögüşürler. Biri, zayıf düşeceğini hissederken, elindeki Kurân'ı kaviye uzatmakla himayesini davet edip, kavi bir ele vermek lâzımdır. Tâ beraber çamura düşmesin. Kur'an'a muhabbetini, hürmetini gösterebilir. Kur'an'ı, Kur'an olduğu için sevsin. Eğer kavinin karşısına siper etse, himayet damarını tahrik etmeye bedel, hiddetini celbeder. Kur'an'ı kavi bir hâdimden mahrum bırakmakla, zayıf bir elde beraber yere düşerse; o, Kur'an'ı kendi nefsi için sever demektir.

Evet, dine imâle etmek (meylettirmek) ve iltizama teşvik etmek ve dînî vazifelerini ihtar etmekle dine hizmet olur. Yoksa, "Dinsizsiniz" dese, onları tecavüze sevkettirir. Din dâhilde menfi tarzda kullanılmaz.

Otuz sene halife olan bir zât, menfi siyaset namına istifade edildi zannıyla şeriata gelen tecavüzü gördünüz. Acaba şimdiki menfi siyasetçilerin fetvalarından istifade edecek kimdir, bilir misiniz? Bence İslâmın en şedid hasmıdır ki, hançerini İslâmın ciğerine saplamıştır.

Dediler:

-İttihad ve Terakki'ye şedid bir muâriz idin. Neden şimdi sukût ediyorsun?

Dedim:

-Düşmanların onlara hücumlarının şiddetinden. Düşmanın hedef-i hücumu, onların hasenesi (iyiliği) olan azm ü sebattır ve İslâmiyet düşmanına zehirleme vasıtası olmaktan feragatıdır. Bence yol ikidir: Mizânın (terazinin) iki kefesı gibi.. Birinin hafıflığı, öbürünün ağırlığına geçer. Ben tokadımı Antranik ile beraber Enver'e, Venizelos ile beraber Said Halim'e vurmam. Nazarımda vuran da sefildir.

Dediler:

-Fırkacılık lâzım-ı meşrutiyettir.

Dedim:

-Bizdekilerde fikirlerin çizgileri kavuşmaları için birbirine meyilli olarak uzamaya bedel, doğru çizgiden saparak gittiğinden, kavuşma noktası vatanda, belki kürede görülmüyor. Varlık – yokluk gibi, birinin varlığı ötekinin yokluğunu ister. İnat, bazen mûfrid fırka mutaassıplarına, dalâlet ve bâtulı iltizam ettirir. Şeytan birisine yardım etse, melek der, rahmet okutur. Ötekinde melek görse, “Elbisesini değiştirmiştir” der, lânet eder. Sû-i zan ve hüsn-ü zan nazarıyla, dürbünün iki tarafı gibi leh, aleyh... Boş emâreyi (belirtiyi) kesin delil, kesin delili de boş emâre görür.

İşte şu zulümdür, “Muhakkak ki, insan çok zâlimdir. (İbrahim, 34)” sırrını gösterir. Zira, hayvanın aksine olarak, kuvâ (istidatlar, kabiliyetler, duygular) ve meyilleri fitraten sınırlandırılmamış; zulüm meyli hadsizdir. Bilhassa, “ene”nin (benliğin) habis eşkâli olan hodgâmlık, hod fikirlik, hodbinlik, hodendişlik, gurur ve inat o meyli inzımam etse (ek-lense), öyle büyük günâhların en büyüğünü icad eder ki, daha insanlık ona isim bulmamış. Cehennemın lüzumuna delil olduğu gibi, cezası da yalnız Cehennem olabilir.

Mesela, birisinin bir sıfatından darılsa, mâsum sıfatların toplandığı yer olan şahsına, hatta dostlarına, hatta meslektaşına zulmünü teşmil eder (genelleştirir). “Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.” (Enbiya, 164) âyetine karşı temerrüd eder.

Mesela, ihtiraslı bir intikam veya intikamcı bir muhalefet duygusuyla bir kere demiş: “İslâm mağlup olacak, İslâm’ın kalbi parçalanacak.” Sırf o mürâî ruhtan gelen, yalancı fikirden çıkan uğursuz sözünü doğru göstermek için, İslâm’ın mağlubiyetini, İslâm’ın perişanlığını arzu eder, alkışlar, hasmın (İslâm’ın düşmanının) darbesinden lezzet alır.

İşte şu alkışı ve gaddar lezzet alışıdır ki, yaralı olan İslâm’ı müşkül mevkide bırakmış. Zira, hançerini İslâm’ın ciğerine saplamış olan hasım, “Sükût et..” demiyor. “Alkışla, lezzet al, beni sev” diyor, onları misal gösteriyor.

İşte size dehşetli bir günâh ve zulüm ki, ancak haşırdeki mîzan tartabilir. Var git sen buna göre mukayese yap...

Denildi:

-Mağlubiyet malûmdu, biz bilirdik, bilerek bizi belâya attılar...

Dedim:

-Acaba Hindenburg gibi dehşetli insanlar nazarına nazarî kalmış olan harbin netice ve hedefi, sizin gibi acemîlere nasıl malûm ve bedîhî olabilir. Acaba fikir dediğiniz şey (Allah’a sığınırız) arzu olmasın? bazen zâlimâne şahsî intikam, arzuya fikir suretini giydirebilir.

Yahu, pis bir çamura düşmüşsünüz, misk-ü anber diye yüzünüze gözünüze bulaştırmaya ne mânâ var?

İşte misâlilerin münevver gece Meclisinde ve dünyevîlerin karanlık gündüz mahfelinde akıldan akma değil, kalbden çıkan beyanatım: İstersen kabul et, istersen etme - anlamak şartıyla. İster al gûş-i kabûl-i câne, (can kulağıyla dinleyip kabul et), ister hiddet et.

Rüyada Bir Hitabe başlığı altında anlatılanlar, aslında enteresan bir olaydır. Abdülzaziz ed-Debbâğ Hazretleri de, el-İbriz isimli kitapta Divan velilerinden bahsetmekte, bunların Arafat’ta bazen Peygamber Efendimiz (s.a.s.) başkanlığında bazen da Divan başkanının riyasetinde toplandıklarını söylemektedir. Kendisinin de katıldığı anlaşılabilir bu toplantıya, hayatta olan divan velilerinin dışında vefat etmişlerden katılanların durumlarını; dünyevî konular konuşulurken, sükût etmelerinden, hep aynı şekil ve kıyafet üzere katılmalarından, ay ışığında gölgelerinin düşmemesinden anladığını ifade ediyor.

Bediüzzaman Hazretlerinin anlattığı toplantının farklı olduğu anlaşılıyor. Cenab-ı Hakk'ın, her yüz senede bir İslâmiye'yi o asrın durumuna göre, dinin asıllarına hiçbir şey ilave etmeden ve hiçbir şeyi de eksiltmeden en taze ve en parlak biçimde takdim etmek üzere gönderdiği müceddidlerden geçmiş her bir asrın müceddidinin bu toplantıda bulunduğunu da söylüyor. “Ey helâket ve felâket asrının adamı” diye kendisine hitap edilmesinden de, biz kendisinin müceddid olduğunu anlıyoruz. Zaten kendisinden tam bir asır önce gelen Mevlana Hâlid Bağdadî Hazretlerinin halifelerinden birisi de, yine ondan nakille divanında, kendisinden sonra gelecek zatın özelliklerinden bahsettikten sonra, gelenin “mehdî müceddid” olacağını haber vermektedir.

“Rüyada Bir Hitabe”nin baş tarafında anlatılanlar, manzum şekilde “Lemaat” isimli eserinde de anlatılmıştır. “Lemaat Üzerine” isimli çalışmamda, bu konu üzerinde durmuştuk. Burada ise, orada anlatılmayan kısımlar üzerinde duralım.

Ayrıca, burada üstü kapalı şekilde iki cereyandan bahsedilmektedir. Bunlardan birisi, Avrupa medeniyetini temsil eden ve sadece azınlığın da azınlığı olan zenginlerin istifade ettiği şaşaalı, dışı süs, içi pis, sureti me'nus bir şeytan olan ve dünyayı sömürerek ayakta duran bir anlayış; ikinci cereyan ise, sosyal haklar ve işçi hakları gibi iddialarla ortaya çıkan, ‘avam medeniyeti’ tabiriyle ifade edilen sosyalizmdir.

Yine burada da, bu ikinci cereyandan bigâne kalınmamasını tavsiye etmekte, onun eksik ve yanlışlarının düzeltilerek İslâmî bir şekle çevrilmesini istemektedir. Eğer akıllıca davranıp bunu yapmazsak, Avrupalıların, fân ve medeniyeti kendi lehlerine çevirerek sömürgecilik emellerini gerçekleştirmek için kullandıkları gibi, aslında kendilerine düşman olan sosyalizmi de lehlerine çevirerek emellerine âlet edeceklerini ifade etmektedir. Maalesef, bu dedikleri daha sonra tahakkuk etmiştir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Bediüzzaman Hazretleri gelecek ile ilgili müjdelarını vermekten de geri durmamış ve “Evet, ümit-

var olunuz. Şu istikbal inkılâbı içinde, en yüksek, gür sadâ İslam'ın sadâsı olacaktır!.." demiştir.

Bu musibetin günahlarımıza kefarete olup, gazilik ve şehitlikle de dört milyon insanımıza velilik kazandırdığını ifade ettikten sonra, bir itiraza da, "Musibete düşenler mükâfat ister, hatalı âmirin sevaplarından alıp da milyonlarca mağdura bir şeyler vermek mümkün olmadığına göre, mükâfat Cenab-ı Hakk'ın gayp hazinesinden verilecektir, o da gazilik ve şehitliktir. Günahkâr bir milletin bu sebeple günahları da silinmiştir." mealinde isabetli bir cevap vermiştir. Madem ki, bir Müslüman'ın ayağına batan bir diken yüzünden bile on günahı silinip yerine on sevap yazılıyorsa, şehit olmuş veya yaralanmış gazilere de bu beş senelik çekilen musibet vesilesiyle, büyük bir kefarete ve mükâfat söz konusu olacaktır.

Dünyeviler meclisinde, siyasetle ilgili soru karşısındaki tavrını da çok açık ve net şekilde görüyoruz. Bir kere bizdeki siyasetin ipleri cecnebilerin elinde. İkincisi, siyaset damarının, karşı partiden olanı melek gibi bile olsa şeytan gibi gösterdiğini, sırf kendi partisinden olduğu için şeytan gibi olanları da melek gibi gösterdiğini anlatıyor. Şeytan ve siyasetten de Allah'a sığınıyor.

Bediüzzaman Hazretleri, ipleri ellerinde tutan bizim hâricimizdeki-lerin elinde şuursuz ve akılsız bir âlet, bir maşa olmaktan kurtulmak için, hareketin yerli ve kendinden olmasını şart koşmaktadır.

Dünyeviler meclisinde, "Dinsizlik meydan alıyor. Din adına meydana çıkmak lâzım." diyenlere verdiği cevap da ufuk açıcıdır. Millî ve dinî duygularımızı, kendi emellerine ulaşmak için kullanmak isteyen ve bizleri, yükselcekleri hedefler için, sadece üzerine basılacak bir merdiven basamağı gibi görenlere karşı da ikazlarda bulunmaktadır. Dini ve Kur'an'ı kendi emelleri için kullananların, İslamiyet'e yapacakları kötülükleri; kuvvetli hasmı karşısında yiyeceği darbelerden kurtulmak için Kur'an'ı kendisine siper yapanların kötü durumlarına benzetmek suretiyle anlatmaktadır. Siyasetin eli, her zaman mukaddeslerimizden uzak tutulmalıdır. Onları kendi zaaf ve zayıflıkları sebebiyle, yere düşürmeye hiç kimsenin hakkı yoktur.

Onlar, hep yukarıda ve nefislerimizin kusur ve kirli arzularından çok yükseklerde durmalı ve tutulmalıdır.

Bizi savaşa sokan İttihad ve Terakkî'nin için mağlûbiyetten sonra aleyhinde niye konuşmadığı “İttihad’a şedit bir muâriz idin, neden şimdi sükût ediyorsun?” şeklinde bir soru ile kendisine sorulmaktadır. Burada da, ifrat ve tefritler karşısındaki her zamanki tavrını ortaya koyar. Onların bütün hatalarına karşılık azim ve sebatlarını takdir eder. Zaten düşmanların da, bu azim ve sebatı hedef edindiklerini söylemektedir.

Fırkacılık mevzuunda da, particilerin memleket menfaati için fikirlerinin birleşmesi gerektiği noktalarda bile, nasıl bir uzlaşmaz tutum sergileyebildikleri, fikir çizgilerinin değil ülkede, küre-i arzda bile bir kavuşma noktalarının bulunmadığını söylemektedir. Daha sonra yazdığı Mektubat isimli eserinin Uhuvvet esaslarını anlatırken “Beşinci Vecih”te şöyle demektedir:

“Hayat-ı içtimaiyece, inat ve tarafgirlik gayet muzır olduğunu beyan eder. Eğer denilse: ‘Hadiste ümmetimin (alternatif sunma mânâsında) ihtilâfı rahmettir.’ buyurulmuş. İhtilâf ise tarafgirliği gerektiriyor. Hem tarafgirlik marazı, mazlum avamı, zalim havasın (üst tabakanın) şerrinden kurtarıyor. Çünkü bir kasabanın veya köyün havassı ittifak etseler, mazlum avamı ezerler. Tarafgirlik olsa, mazlum bir tarafa iltica eder, kendisini kurtarır. Hem fikirlerin çarpışmasından ve akılların farklı alternatif sunmalarından, hakikat tamamıyla tezahür eder.

Elcevap:

Birinci suale deriz ki: Hadisteki ihtilâf ise, müspet ihtilâftur. Yani, her biri kendi mesleğinin tamir ve revacı için uğraşır. Başkasının tahrip ve iptâline değil, belki tekmil ve ıslahına çalışır. Ama menfi ihtilâf ise - ki garazkârâne, düşmancasına birbirinin tahribine çalışmaktır.- hadisin nazarında merduttur. Çünkü birbiriyle boğuşanlar, müsbet hareket edemezler.

İkinci suale deriz ki: Tarafgirlik eğer hak namına olsa, haklılara sığınak olabilir. Fakat şimdiki gibi garazkârâne, nefis hesabına olan tarafgirlik, haksızlara sığınaktır ki, onlara dayanma noktası teşkil eder. Çünkü, garazkârâne tarafgirlik eden bir adama şeytan gelse, onun fikrine yardım edip taraftarlık gösterse, o adam o şeytana rahmet okuyacak. Eğer karşı tarafa melek gibi bir adam gelse, ona -hâşâ-lânet okuyacak derecede bir haksızlık gösterecek.

Üçüncü suâle deriz ki: Hak nâmına, hakikat hesabına olan fikirlerin çarpışması ise, maksatta ve esasta ittifak ile beraber, vesilelerde ihtilaf eder. Hakikatin her köşesini izhâr edip, hakka ve hakikata hizmet eder. Fakat tarafgirâne ve garazkârâne firavunlaşmış nefis-i emmâre hesabına hodfuruşluk, şöhretperverâne bir tarzdaki fikirlerin çarpışmasından “bârîka-i hakikat” değil, belki fitne ateşleri çıkıyor. Çünkü, maksatta ittifak lâzım gelirken, öylelerin fikirlerinin küre-i arzda dahi kavuşma noktası bulunmaz. Hak namına olmadığı için, nihayetsiz müfritâne gider. Uzlaşması ve iyileşmesi kâbil olmayan ayrılıklara sebebiyet verir. Hâl-i âlem buna şahittir...” (22. Mektup)

Bediüzzaman Hazretleri; arzu ve hevesini fikir suretinde görenlerin durumuna uygun bir misal verir: Birinci Dünya Savaşı’nda “Biz bu savaşa niye girdik? Müslümanlar mağlûp olacak.” diyen birisinin, sonunda “Ben size dememiş miydim?” diyebilmesi için mağlûbiyetimizi arzuladığını ele alarak, meseleyi izah etmektedir.

Aslında, bu kişi, işin başında neticeye dair endişeye kapılmış ve bu yüzden böyle demiş olabilir. Ama, sonra mağlûp olmamız için gidip şehit olmak dahil, elinden gelen herşeyi yapması ve “Aman Allah’ım ne olur, benim düşüncemi doğru çıkarma!” diye dua etmesi gerekirdi. Ama kim bilir, bizi savaşa sokan İttihatçılara mı, onlardan bazılarına mı bir husumeti vardı bilinmez. İşte böyle hislerle bir şey arzuluyor, bunu tahakkuk ettirenleri alkışlıyor, bize vurduğu darbelerden de zevk alıyor! Bu nasıl insanlıktır!..

Rüyanın Zeyli

Rüya hacda sükût etti. Çünkü, haccın ve ondaki hikmetin ihmali, musibeti değil, gazap ve kahrını celbetti. Cezası da keffâretü'z-zünûp değil, kessâretü'z-zünûb oldu (günahları kat kat artırdı). Haccın bilhassa tanışma ile, fikir birliğini, yardımlaşma ile teşrik-i mesâiyi tazammun eden içindeki İslâmın yüce siyasetinin ve geniş içtimaî faydaların ihmâlidir ki, düşmana milyonlarla Müslümanı, İslâm aleyhinde kullanma zemini hazırlamıştır.

İşte Hind, düşman zannederek, halbuki pederini öldürmüş, başında oturmuş bağıyor.

İşte Tatar, Kafkas, öldürülmesine yardım ettiği şahıs, bıçare valide-leri olduğunu “Ba'de harabi'l-Basra” (Basra harap olduktan, yani iş iş-ten geçtikten sonra) anlıyor. Ayak ucunda ağlıyorlar.

İşte Arap, yanlışlıkla kahraman kardeşini öldürüp, hayretinden ağlamayı da bilmiyor.

İşte Afrika, birâderini tanımayarak öldürdü, şimdi vâveyla ediyor.

İşte Âlem-i İslâm, bayraktar oğlunun gafletle bilmeyerek öldürülmesine yardım etti, vâlide gibi saçlarını çekip âh u fizâr ediyor.

Milyonlarla ehl-i İslâm, hayr-ı mahz (tamamen hayır) olan hac seferine yolculuğa hazırlanmak yerine, şerr-i mahz olan düşman bayrağı altında dünyada uzun seyahatler ettirildi. Bütün bunlardan ibret alınız...

“Rüyada Bir Hitabe”de, Birinci Dünya Savaşı’nda Müslümanların başına gelen bu mağlûbiyet musibetinin sebebi sorulmuştu. Musibet, günahlara kefarettir. Onun için, orada meselenin kefaret yönü anlatılmıştı. Hâlbuki, bazı günahlar gazap-ı İlâhî’yi celbeder. Gazap ise günahlara kefaret değil; bilâkis günahların çoğalmasına sebeptir. Namaz, oruç ve zekatın terki musibeti celbetmiştir, ama hac ibadetinin terki gazabı celbetmiştir. Haccın iki yönü, vardır: Bir yönü, şahsın manevî terakkisi ile ilgilidir. İnsan hac atmosferinde bir velilik kazanabilir. İkinci yönü içtimaî taraftır ki, İslâm cemaati ve İslâm dünyası ile ilgilidir. Bu yönüyle, hac büyük bir İslâmî kongredir. Müslümanlar, hacda kardeşçe bütün mesecelerini görüşmeli, “Dünya nereye gidiyor?”, “Müslümanlara düşen nedir?” gibi meseleleri görüşerek bir vaziyet almalıdırlar. İşte; hacdaki İslâm’ın bu engin ve derin siyaseti yerine getirilmediği için, gazap ve kahr kendini göstermiş, İslâm düşmanları, Müslümanları yine Müslümanlar aleyhine kullanmışlardır. Başta İngilizler olmak üzere Avrupalılar ve Ruslar “Biz halifenizle beraber aynı safta savaşıyoruz.” diyerek Dünyadan habersiz sömürge Müslümanlarını, gafil ve dünyadan habersiz olan bu güruhu, Osmanlı Devleti aleyhine savaştırmışlardır. Bazıları Çanakkale’de, bazıları İstanbul’da ezanları duyunca meseleyi anlayabilmiştir. Ama, artık iş işten çoktan geçmiştir. Hâlbuki, her sene hac mevsiminde bunlar konuşulsa, kim kiminle savaştığı, Müslüman halklara bildirilseydi, herhalde bu kadar kolay kandırılmaları mümkün olmazdı...

Zaruretler, Mahzurları Mübah Kıldığı Gibi Müşkilatları da Kolaylaştırır.

Korkaklıkta darb-ı mesel hükmünde olan tavuk, çocukları yanında iken şefkat-i cinsiyesiyle mandaya saldırır. İşte dehşetli bir cesaret...

Hem darb-ı mesel olmuş; keçinin kurttan korkusu, ızdırar (mecburiyet) vaktinde mukavemetle inkılap eder; boynuzuyla kurdun karnını deldiği vâkidir. İşte hârîka bir şecâat...

Fitrî meyelan, mukâvemet tanımaz. Bir avuç su, kalın bir demir gülle içine atılsa, kışta soğuğa mâruz bırakılsa, genişleme meyli demiri parçalar.

Evet, şefkatli tavuk cesâreti, hamiyetli keçinin ızdırârî şecâati gibi fitrî bir heyecan, demir güllüde su gibi zulmün soğuk kâfirâne düşmanlığına maruz kaldıkça her şeyi parçalar. Rus mojikleri buna şâhittir.

Bununla beraber imanın mâhiyetindeki harikulâde şehâmet (bahadırılık, yiğitlik), izzet-i İslâmiyenin tabiatındaki dünyaca takdir edilen şecaat, İslâmî kardeşliğin uyanmasıyla her vakit mucizeler gösterebilir.

Bir gün olur elbette doğar şems-i hakikat.

Hiç böyle müebbed mi kalır zulmet-i âlem?

Bu bölümde, zaruretlerin mahzurlu olan şeyleri haram iken mübah hale getirdikleri gibi, müşkilatları kolaylaştırdıkları serlevha şeklinde meselenin başına yazıldıktan sonra, konunun izahına geçilmekte.

Meselâ deyim olarak “tavuk gibi korkak” deriz, ama civcivleri tehlikeyle karşılaşınca o korkak tavuk, mandalara diklenir, hatta arslana saldırır. Kafasını kaptırmak tehlikesini göze alır, ama yavrularını vermek istemez.

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın anlattığı gibi, bir boa yılanının kafesinin içine canlı bir keçi atılır. Boa yılanı onu yiyip yutmak için saldırınca, o da boynuzları ile direnerek yılanı perişan eder. Neticede bir kenara çekilmek zorunda kalan yılanın bu halini görenler, “Bu keçi yaşamayı hak etti.” diyerek onu ölüm kafesinden dışarı çıkarırlar. İşte, zorda kalan keçide görülen harika bir kahramanlık.

Fitrat yalan söylemez. Soğuk sıfırın altına düşünce su donar, buz olur. Su, buz olunca suyun hacmi genişler ve fazla yer kaplar. Bu, suyun fitratıdır. Fitrî meyiller ise bütün mukavemetleri kırar. Demir, sudan çok kuvvetli ve mukavemetlidir. Ama demir gülle içine suyu koysanız ve sıfırın altında bir soğuğa mâruz bıraksanız, o yumuşak su, “Bana fazla yer lâzım.” diyerek genişleyecek, buna karşı direnmeye çalışan demir de nihayetinde parçalanacaktır.

Bu örneklerde olduğu gibi; şefkatten doğan cesaret, zorda kalmanın ve çaresizliğin verdiği kahramanlık, fitrî heyecan, zulmün soğuk husumetlerine maruz kaldıkça, elbette her şeyi parçalayacak derin bir infiale kendini gösterecektir. İslâm dünyasının her zaman için

babalığını yapmış olan bu vatanın insanları, elbette kendilerine düşeni yapacak, müttetikleri olan Almanlardan ayrılıp tek başlarına kalsalar bile, dünyaya meydan okuyacaklardır. Evet, bunu yapmış, başarmışlardır. Elbette, zulme direnen Rus mojikleri (köylüleri) kadar olsun bir direniş göstermeleri her zaman beklenirdi.

Ayrıca, bizde bütün cihanın bildiği ve takdir ettiği İslâmî izzet gelen bir cesaret ve yiğitlik de vardır. İslâm kardeşliğinin uyanmasıyla, bu kahramanlık duygusu da her zaman hârikalara mazhar olmuştur, bundan sonra da olacaktır...

Bu hususta Bediüzzaman Hazretleri, Kurtuluş Savaşı'nın mücadeleleri sırasında yazdığı "Lemaat" isimli manzum eserinde de şöyle demektedir:

"Âlem-i İslam cihadının, zaman olarak iki yüz senelik, mekân olarak da iki yüz günlük müdâfaa tarzında bir harp ve darp cephesi zaten daima vardı. En son siper ise, bu yeni senede hem Eskişehir idi... Zalim kâfirin en son taarruzu da, bu cepheye hemen kırıldı. Nasıl ki, devletlerin haysiyet ve şevketi, kuvveti ile inadı, bir terazi ile tartılır. Derâhim ve mark gibi iktisat ölçüsüyle derecesi bilinir. Öyle de, milletlerin izzetinin direği, hem de hayat tarzları bir mizan ile tartılır. Mizân, bakış tarzıdır; bakmak ise barometredir. Yaralı mazlum adamın (hiçbir direniş göstermeden) ümitsizce feryadı, fâkirâne bakışı, zilletine bir ölçüdür. Fakat, ümit içinde intikam duygusuyla bakışı, izzet ve onuruna bir mikyastır. Ey İslâm âlemi, dinle âyet ne diyor, neye işaret ediyor: Ölüm korkusu, ölüm getirir; hayat hırsı da zilleti... (...) Şehit bir velidir. Cihadımız eskiden farz-ı kifâye idi. Şimdi farz-ı ayn olmuş, belki muzaaf (katmerli) bir farz (efraz, farzlar üstü farz). Hac ve zekâta olduğu gibi, cihattaki niyetin tasarrufu pek az. Hatta niyetin olmayışı da niyet hükmünde olur. Zira asıl, hâkimdir. Demek niyetin zıddı, katiyetle sabit değilse, cihadı netice verir."

Birkaç Vecize

Hevesât-ı nefsâniye ile erkeklerin kadınlaşması, kadınların hayasızlıkla erkekleşmesine sebep olur.

Fitrattan ve fitrî olandan ayrılmamak gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) erkek çocukları ile kız çocuklarının giyinme ve kuşamlarına, hatta elbiselerinin renklerine kadar bir disiplin getirmiştir. Böylece, bazı duyguların sapmasını önleyecek tedbirleri söylemiştir. Erkekler, erkeklığın gerekli sınırlarını bilmezlerse, bir boşluk bırakır ve kadınların yanlış davranması için zemin ve imkân hazırlamış olurlar.

Merak, ilmin hocasıdır.

Bir şey öğretmek istiyorsak, önce merak duygusunu tahrik etmeliyiz. Öğrencimiz o zaman meseleyi daha iyi öğrenir.

İhtiyaç, medeniyetin üstadıdır.

Peygamberimiz (s.a.s.), sadece toprakla ve hayvancılıkla yetinmemizi uygun bulmamış, sığırların kuyruğuna yapışık kalmanın tehlikesinden bahsetmiş, kazancın onda dokuzunun ticarete olduğunu söylemiş, iki günü eşit olanın aldanmış olduğunu belirtmiştir. Toprağın bitirme gücü, orada yaşayanları geçindirmiyor, ihtiyaç içinde

birakıyorsa, onlar ticarete ve sanata yönelirler. Ticarettten ele geçen imkânlarla büyük organizeler meydana gelir. Sanayiî gelişmesine dikkat edersen bunları görürüz. Batılılar ihtiyaçlarını karşılama adına Amerika'nın keşfi için yola çıkmış, atılımcı ruhlar yeni kıtaya açılmıştır. Bazı Batılılar da, ihtiyaçlarını karşılamak için yanlış bir yola, sömürgeciliğe yönelmiştir. Maalesef başkalarının kanları, malları ve canları üzerine bir medeniyet kurmuşlardır.

Sıkıntı, sefâhetin muallimidir.

İnsanlar iç sıkıntısını gidermek için, eğlenceye, kumara ve benzeri sefâhete dalarlar. İç sıkıntısı, kalbin tatminsizliğinden, hatta inanç zayıflığından ileri gelir.

Acz, muhalefetin menşedir.

Muhalefet, âciz olduğu, yeterli desteği bulamadığı için iktidar olamamıştır. Ayrıca, bir şeyi yapmakla, yıkmak insanı aynı derecede meşhur eder. Mesela Ayasofya'yı ele alalım. Allah korusun, birisi yıkarsa, o kişinin yapan kadar ismi duyulur. Ama, Ayasofya gibi bir binayı yapmak için, önce o kadar arazi lâzım olduğu gibi, mimarî planı için, pek büyük bir sanatkâr icap eder. Çalışan işçiler ve bir sürü malzeme gerekir. Yıkmaya gelince, bir mimara bile gerek yoktur. Bir delinin eline dinamitleri verip binanın işini bitirebilirsiniz. Yani yapmak çok zor, yıkmak çok kolaydır. Âciz kişi, bu takdirdede yapmayı mı, yoksa yıkmayı mı seçer. Âciz kişinin gücü hangisine yeter? Medya yoluyla, birilerini tenkit etmek, yapılan işlere muhalefet etmek, komplo teorileriyle akılları karıştırmak da çok kolaydır. Ama yapıcı ve yol gösterici olma kolay değildir. Çünkü bilgi, araştırma ve tecrübe ister...

Zaaf, gururun madenidir. Sığar-ı nefis, tekebbürün menbaıdır.

Gurur, insanda birçok zaafın ortaya çıkmasına sebeptir. Aslında gurur, aldanma demektir. En büyük aldatıcı olan şeytana "ğarûr" denir. Kur'an-ı Kerim de meâlen: "Çok aldatan (şeytan), sizi Allah'ın merhametiyle aldatıp, günah işlemeye sevk etmesin." buyurulmaktadır. Nefsin küçüklüğü de kibirlenmeye, büyüklenmeye sebeptir.

Bediüzzaman Hazretleri bunu anlatırken, “Her insan için, içtimâî hayatta görmek ve görünmek için bir pencere vardır. Eğer, pencere o kişinin boyundan yüksekse, o küçük insan orada görünebilmek için pencereye uzanacak, boyunu büyük göstermeye çalışacaktır. Eğer pencere alçak, adamın boyu yüksekse, oradan görünebilmek için eğilecektir. Demek ki, tevazu, büyüklük alâmeti, büyükleme-ye çalışıp kibirlenmek de küçüklük alâmetidir.” der.

Tenasüb, tesanüdün esasıdır. Temâsül ise, tezâdın sebebidir.

Yani, her şeyi aynı kabul edip, ayakları kafaya, yüzü ellere denk sayarak hareket edersek, kafamız üzerinde yürümemiz, ellerimizin işini yüzümüze gördürmemiz gerekir. Bu ise, insan için bir felâkettir. Kafa üzeri sürünen kişinin, ayak ve elleri de bir işe yaramaz. Bir zamanlar bazıları eşitliği, mutlak eşitlik mânâsında almış, işçi ile organizatörleri aynı seviyeye getirmek istemiş, maaşların da herkes için aynı olması gerektiğini iddia etmişti. Hâlbuki, beynin göreceği işler var, ellerin göreceği işler var. “Temâsül,” yani her şeyi aynı misil, aynı seviye ve derecede kabul etmek ve böylece tezatlarla düşmek yerine, her şeyi münasibinde kullanarak, büyük bir tesânüt ve dayanışmayı elde etmek gerekir. Beyin, beyinliğini; el, elliğini; ayak da, ayaklığını yapsın, yerlerinde kullanılsınlar ve bu dayanışmadan bizler büyük neticeler, meyveler elde edelim...

Müsavatsız adalet, adalet değildir.

Önce adalet herkese eşit olmalı, herkese fırsat eşitliği tanınmalıdır. Yoksa adâletten söz edilemez. Zaten medeniyet anlayışımızda, imkânların paylaşılmasında, umuma, hiç olmazsa büyük çoğunluğa saadetin temin edilmesi gerekmektedir. Günümüzde olduğu gibi, bütün kâr ve kazançlar azınlığın da en azının olacağına buna ne adalet ne de gerçek medeniyet denmesi mümkündür.

Gayr-i meşrû muhabbetin (Avrupa'ya muhabbetimiz gibi) âkıbeti, mükâfâtı, mahbûbun gaddârâne adâvetidir.

Muhabbetin de meşrû olması gerekmektedir. Yoksa, meşrû olmayan sevgi ve sevgililerin neticeleri ve verecekleri mükâfât, gaddarca

ve zâlimce düşmanlıklardır. Bu hususta Bediüzzaman Hazretleri Lemaat'da şöyle demektedir: “Eğer desen ‘Nedendir, İslâmiyet, pek garip düştü de, zayıf oldu; izzeti kayboldu. Saâdeti battı. Talihi gurup etti. Yıldızı doğmadı?’ Ben de derim ki, onun sebebi, Garp’a karşı istihsan (beğenme) muhabbetimiz oldu. Biz, uğursuz bir muhabbetle Garb’a yöneldik. İslâmiyet güneşini de, guruba yüz tutturduk. Garbtan şedit bir nefretle ne vakit yüz çevirip Şark’a bir muhabbetle cidden teveccüh etsek, şevket-i İslâmiyet’in kameri parlacak, İslâmiyet güneşinden nurunu alacak ve dağıtacaktır. Hilâli de yükselip yücecektir. Aldandık, hata ettik; muhabbeti hâriçte, husûmeti dâhilde sarf ettik, hem de Avrupa’ya muhabbetimiz gibi... düştük. Kalkmak için, bunları becâyış etmek lâzımdır. Hata ettik de gördük.” Yalnız burada dikkat edilecek bir husus var. Garp (Batı) veya Avrupa derken, Üstad; Avrupa’yı ikiye ayırmaktadır: “Yanlış anlaşılmasın, Avrupa ikidir. Birisi, İsevîlik din-i hakikisinden ve İslâmiyet’ten aldığı feyiz ile insanlığın ictimâî hayatına faydalı sanatları, adalet ve hakkaniyete hizmet eden fenleri takip eden Avrupa’ya hitap etmiyorum. Belki, tabiat (natüralist) felsefenin zulmetiyle, medeniyetin günâh ve kötülüklerini iyilik ve güzellikler zannederek insanlığı sefâhete ve dalâlete sevk eden bozulmuş ikinci Avrupa’ya hitap ediyorum. Şöyle ki, bil ey ikinci Avrupa! Sen, sağ elinle sakat ve sapkın bir felsefeyi ve sol elinle sefih ve zararlı bir medeniyeti tutup dava edersin ki: ‘İnsanlığın saadeti bu ikisi iledir.’ Senin bu iki elin kırılın ve şu iki pis hediye senin başını yesin ve yiyecek.

Ey inkâr ve nankörlüğü dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba, hem ruhunda hem vicdânında hem aklında hem kalbinde dehşetli musibetlerle musibete düşmüş azap çekmekte olan bir adamın, cismiyle zâhîrî bir sûrette, aldatıcı bir ziynet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi? Ona mesut denilebilir mi?

Acaba görmüyor musun ki, bir adamın küçücük bir şeyden dolayı ümitsizliğe kapılması ve vehm,î bir emel ve arzudan ümidi kesilmesi ve chemmiyetsiz bir işten hayâl kırıklığına uğraması sebebiyle, tatlı hayaller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu azap içinde bırakıyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor. Hâlbuki, senin uğursuzluğunla kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun tâ esasında dalâlet darbesini yiyen ve o dalâlet cihetiyle bütün emelleri kopup

bütün elemeleri de ondan meydana gelen bir biçare insana hangi sadeti temin ediyorsun? Acaba, geçici, yalancı bir cennette cismi bulunan ve kalbi, ruhu cehennemde azap çeken bir insana mesut denebilir mi? İşte, sen biçare insanlığı böyle baştan çıkardın; yalancı bir cennet içinde cehennemî bir azap çektiriyorsun.

Ey insanlığın nefs-i emmâresi! Bu temsile bak, insanlığı nereye sevk ettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var. Birisinden gidiyoruz. Görüyoruz ki, her adım başında biçâre, âciz bir adam bulunur. Zalimler hücum edip malını, eşyasını gasbedip kulübeciğini harap ediyorlar. bazen de yaralıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak hâline semâ ağlıyor. Nereye bakılsa, hal bu minvâl üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler zalimlerin gürültüleri, mazlumların ağlayışları olduğundan, umumî bir matem o yolu kaplıyor. İnsan, insaniyet cihetiyle başkasının elemiyle elem duyduğundan, hadsiz bir eleme giriftar oluyor. Hâlbuki vicdan bu derece acıya tahammül edemediğinden, o yolda giden iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insanlıktan sıyrılıp nihayetsiz vahşeti iltizam ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umumun helâketi onu müteessir etmesin; veyahut kalp ve aklın muktezâsını iptâl etsin.

Ey sefâhet ve dalâlette bozulmuş ve İsevî dininden uzaklaşmış Avrupa! Deccal gibi tek gözü taşıyan kör dehân ile, insan ruhuna bu cehennemî halî hediye ettin. Sonra anladın ki, bu öyle ilaçsız bir illettir ki, insanı âlâ-yı illiyyinden, esfel-i sâfiline atar, hayvanâtın en bedbaht derecesine indirir. Bu illete karşı bulduğun ilaç, muvakkaten iptal-i his hizmeti gören câzibedar oyuncakların ve uyutucu hevesât ve fantaziyelerindir. Senin bu ilâcın, senin başını yesin ve yiyecek! İşte, insanlığa açtığın yol ve verdiğin saadet bu misâle benzer.”

DEVA-ÜL YE'S

B *ismillahirrahmanirrahîm... “Bazınız bazısının gıybetini yapmasın” (Hucurat, 12) buyuran Allah’a hamdolsun... “Kim, insanlar helâk oldu, insanlar helâk oldu, diyerek helâket ve felâket dellallığı yaparsa, işte insanların en çok helâk olanı odur.” diyen Muhammed Aleyhisselama Allah’ın salat ve selamı olsun...*

Şu zamanın medenî engizisyonu müthiş bir vesile ile, bazı zihinleri aşlamakla, bir kısım nâmeşrû evladını meydana getirip, İslâmiyete karşı kinini ve intikam hissini icrâ eder. Diyanetsizliğe veya lâübâliğe veya Hıristiyanlığa temâyüle veya İslâmiyet’ten şüphe ile soğutmaya bir kapı açmak ister.

İşte o desise şudur: “Ey Müslüman! Bak, nerede bir Müslim varsa nisbeten fakir, gâfil ve bedevîdir. Nerede Hıristiyan varsa, bir derece medenî, uyanmış ve ehl-i servettir, demek...” İlä âhiri...

Ben de derim ki:

-Ey Müslüman! Biri maddî, biri mânevî, Avrupa üstünlüğünün iki sebebinin şu müthiş neticesiyle, o neticenin tahribçi tesirine karşı, mevcudiyetimizin hâmîsi olan İslâmiyetten elini gevşetme, dört el ile sarıl. Yoksa mahvolursun.

Evet, biz aşağıya iniyoruz, onlar yukarıya çıkıyor. Bunun iki sebebi vardır. Biri maddî, biri mânevidir.

Birinci sebep: Umum Hıristiyanların kilisesi ve hayat madeni olan Avrupa’nın fitrî vaziyetidir. Zira dardır, güzeldir, demir madenidir, girintili, çıkıntılıdır. Deniz ve nehirleri bağirsaklarıdır, soğuktur.

Evet, Avrupa, yeryüzünün ellide biri iken, insanların beşte birini fitrî letâfetiyle kendine çekmiş. Hikmetten sâbittir ki, nüfus çokluğunun bir yerde toplanması, ihtiyaçları netice verir. Görenek gibi çok sebepler ile çoğalan ihtiyaçlar, zeminin bitki bitirme gücüne sığmaz.

İşte şu noktadan ihtiyaç, sanata ve merak ilme ve sıkıntı sefahet vasıtalarına hocalık edip talime başlarlar.

Evet, sanat fikri, marifet meyli, nüfus çokluğundan çıkar. Avrupa'nın darlığı, deniz ve nehirleri olan tabiî nakil vasıtalarının içinde doluşması sebebiyle, karşılıklı tanışmalar ticareti, yardımlaşmalar ortak çalışmaları netice verdikleri gibi, temaslar dahi telâhuk-u efkârı (fikirlerin birbirine yardımını), rekâbet de müsabakaları doğururlar.

Bütün sanayiın anası olan demir madeni, çoklukla içinde bulunduğundan, o demir, medeniyetlerine öyle silah-ı kuvvet vermiştir ki, dünyanın bütün medeniyet enkazlarını gasbedip yağmalayarak, gayet ağır bastı; zeminin mizanının dengesini bozdu.

Hem de herşeyi geç almak, geç bırakmak durumunda olan mutedil soğukluğu, çalışmalarına sebât ve metânet verip, medeniyetlerini devam ettirmiştir.

Hem de ilme dayanarak kurulmuş olan devletlerin teşekkülü, karşılıklı kuvvetlerinin vuruşması, gaddarca istibdatlarının taciz edici halleri, engizisyonane taassublarının aksül-amel yapan tazyikleri, mütevâzi (birbirine denk) unsurlarının rekabetle müsabakaları, Avrupalıların istibdatlarını inkişaf ettirip, meziyetlerini ve milliyet fikrini uyandırdı.

İkinci sebep: Nokta-i istinaddır. Evet herbir Hıristiyan başını kaldırıp, zincirleme ve iç içe girmiş maksadların birine el atsa arkasına bakar ki, dayanacak, kuvve-i mânevîsine daima imdât edip hayat verecek, gayet kuvvetli bir nokta-i istinad görür. Hatta en ağır ve en büyük işlere karşı meydan okuyup savaşmaya kendinde kuvvet bulur.

İşte, o dayanak noktası, her taraftan ellerini uzatan dindaşlarının hayat damarlarına kuvvet vermeye ve Müslümanların en can alacak damarlarını kesmeye her vakit âmâde ve dessay, medenî engizisyon taassubu ile, maddeciliğin (materyalizmin) dinsizliği ile yoğrulmuş ve medeniyetlerinin galebesiyle mest-i gurur olmuş silahlı bir kitlenin kışlası veya büyük bir kilisesi olan Avrupa'nın medeniyetidir.

Görülüyor mu ki, en hürriyet-perver maskesini takan, (İ.G.) elini uzatıp arıyor. Nerede Hıristiyan bulsa, hayat veriyor. İşte Habeş, Sudan. İşte Tayyar, Artûşî. İşte Lübnân, Huran. İşte Masor ve Arnavut. İşte Kürt ve Ermeni, Türk ve Rum ilâ âhiri...

Elhâsıl: Onları canlandıran emeldir ve bizi öldüren ümitsizliktir. Meşhurdur ki, biri demiş: "Eğer bir dayanma noktası bulsam, küre-i zemini yerinden oynatırım." Bu faraziye acip bir nokta vardır. Demek bu küçük insan, nokta-i istinad bulsa, küre-i arz gibi büyük işleri çevirebilir.

Ey ehl-i İslâm! İşte, küre-i zemin gibi ağır ve Âlem-i İslâmiyete çökmüş olan musibetlere ve büyük belalara karşı nokta-i istinadınız, muhabbet ile ittihadı, mârifet ile fikirlerin imtizacını, uhuvvet ile yardımlaşmayı emreden nokta-i İslâmiyettir.

Bak, Âlem-i İslâmın şu büyük dairenin en büyük noktasından tut, ta en küçük dairenin –mesela medrese talebelerinin-birer hayat düğümü vardır. Heyet-i ictimâiyenin fertlerinin ve râbitalarının birbirine dayanması gibi, o hayat düğümleri de birbirlerine bağlı olarak zincirleme o en büyük noktaya dayanmaktadırlar. Demek, bütün o hayat düğümlerini boğmak değil, belki uyandırmak ve büyütüp geliştirmekle İslâm uyanıp terakkiye başlayabilir.

Yoksa, biri Avrupa'nın iyilik ve güzelliklerini bizim kötü taraflarımızla ve fikirlerinin birbirine yardımı ile ortaklaşa elde ettikleri meyvelerini bizim bir şahsın çalışmasının meyvesiyle, insafsızca, aldatıcı cerbeze ile muvazene ve mukayese etmekle,⁶ Avrupa'ya şedid bir meftûniyet ve milletine karşı derin bir nefret hissiyle, kendini Avrupa'nın nâmeşru veledi gösterdiği gibi, ihtilâl fikri, tahrip meyli ve aldatıcı cerbezenin neticesi olan isyankâr, iftiracı, namus lekeleyici hiciv ile kendi firavunluğunu ve zımnin medih ve gururluluğunu ve bilmediği halde İslâma düşmanlığını göstermekle beraber, firavunluk, enâniyet, gurur hükmüyle milletine karşı şer'an, aklen, hikmeten mükellef olduğu şefkat hissi yerine tahkir hissi, incizap meyli yerine nefret meyli, muhabbet meyelanı yerine hafife alıp küçümseme iradesi, saygı ve ihtiram temâyülü yerine câhil görme meyelanı, merhamet arzusu yerine bü-

6 Hıristiyanlığın malı olmayan medeniyeti ona mâl etmek, İslâmiyetin düşmanı olan geriliği ona dost göstermek, feleğin ters dönmesine delildir.

yüklenme arzusu, fedâkârlık seciyesi yerine, kendi başına ve kendi bildiğine hareket etme temâyülü koyup; hamiyetsizliğini, asılsızlığını gösterdiğinden, hakikat nazarında öyle bir cânî ve nefrete hedef olmuş olur ki, mesela, birisi Paris'te sefâhet âleminde bir âlûfte (iffetsiz) madamın boyuna posuna uygun görüp beğendiği bir elbiseyi, câmide muhterem bir hocaya giydirmeye çalışmak gibi ahmâkça ve cânîce bir harekette bulunur.

Zira hamiyet ise, muhabbet, hürmet, merhametin zarurî neticesidir. Onsuz olmaz ve illâ yalandır, sahtekârlıktır. Nefret, hamiyetin zıddıdır.

Mutaassıblara hücum eden Avrupa'nın kâselisleri (çanak yalayıcıları) herbiri yüz mutaassıp kadar sakat ve hasta mesleğinde mutaassıptır. Bunlardan birisi Şakespeare'in medhinde ettiği ifratı, şâyet bir hoca o ifratı Şeyh Geylânî'nin medhinde etseydi, tekfir olunup kâfir ilan edilecekti.

Heyhât! Bunların neresinde millete muhabbet ve millet için hamiyet?!

Esefle ifade edelim ki, heyet-i ictimâiyeyi faaliyete ve harekete götüren çok hayat düğümlerinden, bizde inkişafa başlayan yalnız fikri edebiyat, bilhassa şâîrâne, müfritâne, edep ve hayayı kıracak şekilde, kendini beğenme tarzında olan hiciv düşüncesi ve tahkir arzusudur...

“Bazınız bazısının gıybetini yapmasın. (Hucurat 12)” âyetinde ifade edilen hakiki edebe karşı edepsizliktir ki, birbirlerine saldırıyorlar. Fakat millete ve İslâmiyete karşı olan zımnî târizlerini (üstü kapalı ilişmelerini) o kâselislerin yüzlerine çarpmakla beraber, onların birbirlerine karşı dinsizcesine hicivlerine ve birbirlerini rezil duruma düşürmelerine gelince, kimbilir belki müstahaktırlar diye düşünüp, geçerek iktifâ ederiz.

Ben zannederim ki, bu milletin perişaniyetine, fazla cehâletten ziyade, kalp nuru ile beraber olmayan bereketsiz fazla zekâ tesir etmiştir.

Bence en müthiş maraz asâbiliktir. Zira her şeyi haddinden geçirmekle aksü'l-amel yaptırır (tersine teptirir).

Ey birader! Hıristiyan âleminin üstünlüğüne sebebiyet veren ihtiyarlanmış olan sebeplere mukabil, genç, dinç sebepler bizde inkişafa başlamıştır. Başka bir kitapta tafsilatıyla anlatmıştım.

Bir hikaye:

Bundan on sene evvel (Rumî 1326, Miladî 1910 senesinde) Tiflis'e gittim. Şeyh Sanan tepesine çıktım, dikkatle temâşâ ediyordum. Bir Rus yanıma geldi. Dedi:

-Niye böyle dikkat ediyorsun?

Dedim:

-Medresemın plânını yapıyorum.

Dedi:

-Nerelisin?

-Bitlisliyim dedim.

Dedi:

-Bu Tiflis'tir.

Dedim:

-Bitlis, Tiflis, birbirinin kardeşidir.

Dedi:

-Ne demek?

Dedim:

-Asya'da, Âlem-i İslâm'da üç nur, birbiri arkası sıra inkişafa başlıyor. Sizde birbiri üstünde üç zulmet inkişâfa başlayacaktır. Şu istibdatçı perde yırtılacak, takallüs edecek (kasılıp içine çekilecek). Ben de gelip burada medresemi yapacağım.

Dedi:

-Heyhât! Şaşarım senin ümidine.

Dedim:

-Ben de şaşarım senin aklına. Bu kışın devamına ihtimal verebilir misin? Her kışın bir baharı, her gecenin bir neharı (sabahı) vardır.

Dedi:

-İslâm parça parça olmuş.

Dedim:

- Tahsile gitmişler. İşte Hindistan, İslâm'ın istidadlı bir evladıdır; İngiliz lise mektebinde çalışıyor. Mısır, İslâm'ın zeki bir mahdumudur; İngiliz mekteb-i mülkiyesinden (siyasal bilgiler fakültesinden) ders alıyor. Kafkas ve Türkistan, İslâmın iki bahadır oğullarıdır; Rus mektebi-harbiyesinde talim alıyorlar. Îlâ âhiri...

Yâhu, şu asilzâde evlatlar, şehâdetnamelerini (diplomalarını) aldıktan sonra, herbiri bir kıtanın başına geçecek, muhteşem âdil pederleri olan İslâmiyetin bayrağını kemâlâtın ufuklarında dalgalandırmakla, kader-i ezelinin nazarında, feleğin inadına, insanlardaki hikmet-i ezeliyenin sırrını ilan edecektir!..

İşte hikâyemin yarısı bu kadar...

“Neme lâzım” ve “Nefsî nefsi” dedirten hâlet-i rûhiyeyi, bir temsil ile beyan edeceğim:

Feleğin tokadını yemiş, perişan, fakat asil bir aşiretten bir cesur adam ile talihi yaver, feleği müsâid, diğer bir aşiretten bir korkak ile bir yerde rast gelirler. Karşılıklı öğünme ve münazara başlar.

Evvelki adam başını kaldırır, aşiretinin zelil olduğunu görür, izzet-i nefesine yediremez. Başını indirir, kendisine bakar, bir derece ağır görür. Eyvâh, o vakit; “Neme lâzım, İşte ben, işte işlerim...” gibi şahsiyatla yaralanmış gururu feryada başlar. Veyahut o aşiretten çekilip veya asılsızlık gösterip, başka aşirete intisap eder.

İkinci adam başını kaldırdıkça aşiretinin iftihar vesileleri gözünü kamaştırır, gurur hissini kabartır, nefesine bakar, gevşek görür. İşte o vakit, fedâkârlık hissi, milliyet duygusu uyanır: “Aşiretime kurban olayım!” der.

Eğer bu temsilin remiz ve işaretini anladınsa, şu müsâbaka ve mücadele meydanı olan bu ibret cihanında, bir Müslüman ile bir Hıristiyanın veya bir Kürd ile bir Rum'un mânen hissiyatları hamiyet mücadelesinde, mukâbele ve muvâzene ile tezâhür etse, temsilin sırrını göreceksin. Lâkin şu farklı durum, herkesin zannettiği gibi değildir. Belki bu zan, zâhirperestlik, sathîlik ve his yanılmasından ileri gelmiştir.

Ey Müslüman!

Aldanma! Başını indirme! Paslanmış eşsiz bir elmas, daima cilâlanmış camdan üstündür. İslâmiyetin zâhiren görünen zaafı şu hâzır medeniyetin, başka dinin hesabına hizmet etmesidir. Halbuki şu medeniyetin sûretini değiştirme zamanı gelmiştir. Sûret değişirse, hüküm de aksiyle olur. Nasıl şimdiye kadar meselenin başında denildiği gibi "Nerede Müslüman varsa Hıristiyanlara nisbeten bedevî, medeniyete karşı çekimser ve soğuk davranmakta ve kabulünde sıkıntı çekmektedir.." Ama sûret değişirse, hükümde başkalaşır. Her gelecek yakındır. "Muhakkak her zorluk için kolaylık vardır." (İnşirah, 6)

Son bölüm olan Zeyl'de Bediüzzaman Hazretleri, Müslümanların geri kalışını İslâmiyet'in bir kusuru gibi göstermeye çalışanlara farklı bir cevap vermektedir. Bu İslâmiyet'ten soğutma meselesinin aslında, İslâm dünyasında yaygın olduğunu o zaman yazılan kitaplardan da anlıyoruz. Mesela Sünûhât'ın yazıldığı tarihlerde, Âzerbeycan'da yazılan "Ali ile Nino" isimli romanda da Gürcü kızı Nino, Âzeri Kurban Ali'ye "Madem İslâmiyet son ve mükemmel din ise, niçin Müslümanlar geri kalmışlar?" diye sorar.

Üstad, bu cevabında, Avrupa devletlerinin ilerlemesinin iki mühim sebebini açıklamaktadır. Birinci sebepte, Avrupa'nın iklimi, mutedil soğukluğu, demir madenine sahip oluşu, nüfusunun çokluğu, deniz ve nehirler itibariyle nakil imkanları, dolayısı ile münasebetlerin yoğunluğu ele alınarak, bütün bunlardan neticeler çıkarılmaktadır.

Toprak az, nüfus çoksa, insanlar sanata, tekniğe ve ticarete yöneleceklerdir. Birkaç sene önce, bir açık hava müzesi olan iki yüz sene önceki bir Belçika köyünde gördüğüm şeyler beni şaşırtmıştı. Müzedeki yün tarakları bile, şu gün bizim köylerimizde bulunmamaktadır. Ocaklarında ateş üzerine koydukları tencerelerle ilgili uyguladıkları basit teknikler, yayığa benzer şeyler için hazırlanan alet ve düzenekler, bugün için bile bize göre çok üst seviyede. Yel değirmenleri için yapılanlar da öyle. Belli ki, teknolojiye ait adımlar çok önceden ciddi şekilde atılmıştı.

Demir madeninin Avrupa'da bol miktarda bulunması da bugünkü sanayi açısından çok mühimdir. Aslında bugünkü Avrupa birliğinin temeli, demir ve çelik birliğidir.

İklimin insan üzerindeki tesiri mühimdir. Soğuk iklimlerde yaşayanlar, soğuk tabiatlıdır. Bir şeyi geç kabullenirler ve çok geç bırakırlar. Onun için medeniyeti; teknik ve teknolojiyi hemen bırakmazlar. Devletlerini ilim üzere kurduklarından, şirleşme ve diğer mevzularda ortaya koydukları güzel prensipleri hiç bozmadan devam ettirmektedirler.

Deniz nakliyatının sürat ve çokluğu, aralarındaki münasebetleri hızlandırmış. Birbirlerinin fikir ve çalışmalarından faydalanmışlardır. Bu ortak çalışma, fen ve teknikte ilerlemeyi beraberince getirmiştir.

Rekabet duygusu kaliteli iş yapmaya sevk etmiş...

Üstünlüklerinin ikinci mühim sebebi, bir dayanma noktasına sahip olmalarıdır. Arşimed'in sözü, onlardaki bu özelliği çok güzel anlatmaktadır. "Bana bir dayanma noktası gösteriniz, dünyayı yerinden oynatayım!" Müthiş bir söz!..

Avrupa medeniyeti, psikolojik yönden onlara bir ümit ve moral kaynağı olmuş. Bizi de, içimize bir kanser gibi atılan ümitsizlik mahvetmiş, dayanma noktalarımızı bitirmiştir.

Hâlbuki, durum bize gösterildiği gibi değildir. Onları, cilalanmış cam ise, bizimki çşsiz elmadır. Yalnız, elimizde tutamadığımız için yere düşüp biraz toz ve toprağa karışmış. Sadece silip boynumuza veya başımızdaki taca takacağız, o kadar. Bir anda herşeyin değiştiğini göreceğiz inşaallah.

Evet kendimize, özümüze, kökümüze dönelim yeter...